
**KEHITYSVAMMAISTEN HENKILÖIDEN
OSALLISUUDEN KOKEMUKSIA TYÖSSÄ SEKÄ
KULTTUURI- JA VAPAA-AJAN TOIMINNOISSA**

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu, kevät 2014

Annukka Mustajärvi

HÄMEENLINNA
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen kasvatusta

Tekijä	Annukka Mustajärvi	Vuosi 2014
Työn nimi	Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokemuksia työssä sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnoissa	

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia työtoiminnassa olevien kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokemuksia. Tutkimuskysymykset kartoittivat työhön sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyviä osallisuuden kokemuksia. Toimeksiantajana oli eteläsuomalainen työvalmennussäätiö. Opinnäytetyön kohderyhmänä oli kuusi henkilöä, joista viidellä oli lievä tai keskivaikkea kehitysvamma. Aineistonkeruu toteutettiin työtoiminnan keskusteluryhmässä kahdella haastattelukerralla, lokakuussa 2013. Aineistonkeruumenetelmänä oli fokusryhmähaastattelun sovellus. Saatu aineisto analysoitiin teemoittelemalla.

Tämän opinnäytetyön teoriat koostuivat kehitysvammaisten henkilöiden työhön, vapaa-aikaan, kulttuuritoimintoihin ja osallisuuteen liittyvistä aiheista. Keskeisenä teoriapohjana on ollut myös Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015 sekä aikaisemmat, kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokemuksista tehdyt tutkimukset.

Tulosten mukaan kehitysvammaisilla henkilöillä oli osallisuuden kokemuksia työhön, kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyen. Täydellistä osallisuutta näillä alueilla heikentää kuitenkin esimerkiksi työtoiminnasta saatava pieni työosuusraha, arkuus omien toiveiden esittämiseen työtoiminnassa sekä tukihenkilön saannin puute. Tuloksissa korostuivat myös haastateltavien arkeen liittyvät, keskenään hyvin erilaiset tarpeet. Tulosten avulla toimeksiantajalla on mahdollisuus kehittää työtään kehitysvammaisten henkilöiden parissa.

Johtopäätöksinä voidaan todeta, että kehitysvammaiset henkilöt kokevat tärkeäksi omista asioista päättämisen työhön, kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyen. Tästä huolimatta tukea on tarvittaessa hyvä olla kuitenkin saatavilla. Kehitysvammaisia henkilöitä olisi hyvä myös kannustaa omien mielipiteidensä rohkeampaan ilmaisemiseen näissä toiminnoissa.

Avainsanat kehitysvammaisuus, osallisuus, työ, kulttuuri ja vapaa-aika

Sivut 53 s. + liitteet 8 s.

Author	Annukka Mustajärvi	Year 2014
Subject of Bachelor's thesis	Experiences of participation in work, culture and leisure activities for people with intellectual disabilities	

ABSTRACT

The aim of this thesis was to examine experiences of participation among people with intellectual disabilities attending work activity. The research questions were related to experiences of participation during work, culture, and leisure activities. The thesis was carried out in co-operation with a job coaching foundation located in southern Finland. The target group consisted of six persons with mild or moderate intellectual disability who were attending a discussion group as part of their work activity. The material collection was carried out in a work activity discussion group in October 2013. There were a total of two interview sessions. The research material was collected with an application of the focus group interview method. The collected material was analyzed according to themes.

The theoretical basis of this thesis consisted of work, leisure time, cultural activities and experiences of participation among people with intellectual disabilities. The main theoretical bases for this thesis were Finland's Disability Policy Programme VAMPO 2010–2015 and previous studies related to the same topic.

The results revealed that people with intellectual disabilities have experiences of participation in work, leisure time and cultural activities. The experience of full participation was hindered by the scant financial compensation, lack of courage to express individual wishes in work activity and lack of support person. These findings enable the foundation to develop their work with intellectually disabled people.

As a conclusion, one might say that people with intellectual disabilities find self-determination very important. Despite this, support should be available. It would also be important to encourage people with intellectual disabilities to express their own opinions more freely.

Keywords people with intellectual disabilities, participation, work, leisure and culture

Pages 53 p. + appendices 8 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KANSALAISTEN OIKEUS OSALLISUUTEEN.....	2
2.1	Sosiaalipedagogiikka osallisuuden ja kansalaisuuden lähtökohtana.....	3
2.2	Vammaisten henkilöiden osallisuuden kehittyminen.....	5
2.3	Kehitysvammaiset henkilöt omien oikeuksiensa ajajina.....	6
3	SUOMEN VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA.....	7
4	KEHITYSVAMMAISTEN HENKILÖIDEN OSALLISUUS TYÖHÖN	9
4.1	Lievästi ja keskivaikeasti kehitysvammaisen henkilön toimintakyky arjessa ja työssä.....	9
4.2	Kehitysvammaisten henkilöiden päivä- ja työtoiminta.....	10
4.3	Kehitysvammaisten henkilöiden muita työllistymisen mahdollisuuksia.....	11
5	KEHITYSVAMMAISTEN HENKILÖIDEN KULTTUURI- JA VAPAA-AJAN TOIMINTOJEN OSALLISUUS	12
6	AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	13
6.1	Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokeminen	14
6.2	Erot, erilaisuus ja elinolot -vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen	14
6.3	Työn merkitys kehitysvammaisille henkilöille	15
6.4	Kehitysvammaisten henkilöiden ajatuksia asumisestaan ja elämästään	16
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	17
7.1	Tutkimuksen kohderyhmä.....	18
7.2	Työtoiminnan keskusteluryhmä	18
7.3	Haastattelutilanne	19
7.4	Aineistonkeruumenetelmänä fokusryhmähaastattelun sovellus.....	21
7.5	Teemoittelu aineiston analyysimenetelmänä tässä tutkimuksessa.....	21
8	TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS.....	22
9	KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA	24
9.1	Päivittäisiin työtehtäviin vaikuttaminen.....	25
9.1.1	Työtehtävien päättäjä.....	25
9.1.2	Asiat, joista työtoiminnassa haluttaisiin päättää.....	26
9.1.3	Työtehtäviä, joita työtoiminnassa haluttaisiin tehdä	27
9.1.4	Mukavia asioita työtoiminnassa	28
9.1.5	Epämukavia asioita työtoiminnassa	29
9.2	Unelmatyöhön vaikuttamisen mahdollisuus	30
9.3	Työstä saatava vastine	32
9.4	Vapaa-aikaan vaikuttamisen mahdollisuus	32
9.4.1	Vapaa-ajan tehtävät ja harrastukset	33
9.4.2	Unelmaharrastukset	34
9.4.3	Harrastamiseen liittyvät kokemukset	34
9.4.4	Kokemus vapaa-ajan kontrolloinnista	35

9.5 Kirjastopalvelut	35
9.6 Kulttuuripalvelut	36
9.7 Liikuntapalveluiden käyttäminen	37
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	38
10.1 Päivittäisiin työtehtäviin vaikuttaminen	39
10.2 Unelmatyöhön vaikuttamisen mahdollisuus	41
10.3 Työstä saatava vastine	42
10.4 Vapaa-aikaan vaikuttamisen mahdollisuus	43
10.5 Liikunta-, kirjasto- ja kulttuuripalvelut	44
11 POHDINTA	44
LÄHTEET	50
Liite 1	Haastattelurunko osallisuuden kokemuksista
Liite 2	Saatekirje opinnäytetyön tutkimuksesta
Liite 3	Kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta
Liite 4	Me Itse ry:n julkilausuma: oikeudenmukaista palkkaa ja tukihenkilöitä
Liite 5	Me Itse ry:n kannanotto: hyvä elämä

1 JOHDANTO

Miltä sinusta tuntuisi, jos sinulla ei olisi mahdollisuutta päättää itsellesi tärkeistä asioista? Kehitysvammaisten henkilöiden arkisia asioita kontrolloi kuitenkin hyvin usein joku toinen henkilö, kuin he itse (Leino 2009, 20). Jos kehitysvammaisten henkilöiden mahdollisuus omista asioista päättämiseen sivuutetaan, sillä on tämän opinnäytetyön tulosten pohjalta vaikutusta siihen, että omaan elämään liittyvä osallisuus koetaan ainakin osin puutteelliseksi. Osallisuuden tunne mahdollistetaan yleensä jo hyvin pienillä arkisilla asioilla, esimerkiksi oman mielipiteen ja toiveiden kysymisellä. Asia tuli esiin tämän opinnäytetyön tutkimukseen haastateltujen kehitysvammaisten henkilöiden kokemuksissa.

Tässä opinnäytetyössä tavoitteena eli tutkimustehtävänä oli selvittää työtoiminnassa käyvien kehitysvammaisten henkilöiden työhön sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyviä osallisuuden kokemuksia. Tutkimusaineisto kerättiin fokusryhmähaastattelun sovelluksen avulla työtoiminnan keskusteluryhmässä kahdella haastattelukerralla, lokakuussa 2013.

Opinnäytetyön tutkimuksen kohderyhmänä olivat kuusi työtoiminnassa käyvää henkilöä, joilla yhtä henkilöä lukuun ottamatta oli lievä tai keskivaikea kehitysvamma. Kohderyhmän muodostivat keskusteluryhmään säännöllisesti osallistuneet henkilöt. Keskusteluryhmästä on kerrottu tarkemmin tämän opinnäytetyön luvussa 7.2. Työn toimeksiantajana oli eteläsuomalainen työvalmennussäätiö.

Tutkimustehtävään pyrittiin vastaamaan kahden tutkimuskysymyksen avulla. Ne on laadittu Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010–2015 kahden sisältöalueen pohjalta. Nämä sisältöalueet ovat työ sekä kulttuuri ja vapaa-aika. Tutkimuskysymykset olivat: Millaisia kokemuksia työtoiminnan keskusteluryhmään osallistuneilla henkilöillä on osallisuudestaan työssä sekä millaisia kokemuksia työtoiminnan keskusteluryhmään osallistuneilla henkilöillä on osallisuudestaan kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnoissa?

Tämän opinnäytetyön teoriat rakentuivat kehitysvammaisten henkilöiden työhön, vapaa-aikaan ja kulttuuritoimintaan liittyvistä aiheista. Kulttuuri on teorioissa liitetty vapaa-aika-käsitteen sisälle ja näin ollen sitä ei ole erikseen avattu laajemmin. Osallisuuden käsite on myös osin liitetty työhön ja vapaa-aikaan liittyvien aiheiden sisälle.

Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden tarkastelun pohjana käytetään muun muassa Suomen vammaispoliittista ohjelmaa VAMPO 2010–2015. Sen lisäksi on sivuttu muitakin kansainvälisiä ohjeita ja lakeja, joissa määritellään ja säädetään kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuteen liittyvistä asioista. Tässä opinnäytetyössä käytetään useammassa kohdassa myös yleisesti termiä: vammaiset henkilöt. Tämä sen vuoksi, että useat lait ja teoriat koskettavat kaikkia eri tavoin vammaisia henkilöitä.

Opinnäytetyön aiheen valinnan tärkein peruste oli tutkijan henkilökohtainen kiinnostus kehitysvammaisten henkilöiden kanssa tehtävää työtä kohtaan. Tutkijaa kiinnosti erityisesti se, miten kehitysvammaiset henkilöt kokevat osallisuutensa omissa asioissaan. Osallisuus aiheena on yhteiskunnassamme myös hyvin ajankohtainen ja tärkeä.

Tämän lisäksi toimeksiantajan ja tutkijan ajatus oli se että, opinnäytetyön toimeksiantajan on kehitysvammaisten kanssa tehtävän työn kehittämiseksi, tärkeä olla tietoinen ainakin työtoimintaan osallistuvien henkilöiden työhön liittyvistä osallisuuden kokemuksista. Lähes viikoittain kokoontuneessa työtoiminnan keskusteluryhmässä oli puhuttu myös kulttuuriin ja vapaa-aikaan liittyvistä asioista. Ne päätettiin valita tutkittavaksi näkökulmaksi koska ne olivat keskusteluryhmään osallistuneille jo tuttuja aiheita. Aiheet muodostivat yhdessä myös kohtuullisen selkeän kokonaisuuden.

Opinnäytetyön tutkimuksen tulosten tavoitteena on antaa työn toimeksiantajalle kehittämisenäkökulmia työskentelyyn kehitysvammaisten henkilöiden parissa. Käytännön työn kehittämiseen lisäarvoa tuo varmasti myös se, että kehitysvammaisia henkilöitä itseään on pyritty kuulemaan tämän opinnäytetyön tutkimusta tehtäessä. He itse tietävät palveluiden käyttäjinä ja oman elämänsä parhaimpina asiantuntijoina sen, missä asioissa he kokevat olevansa osallisia ja mitkä asiat vaatisivat vielä kehittämistä.

Osallisuus on myös sosiaalipedagoginen käsite ja sen vuoksi hyvin keskeisenä lähtökohtana Hämeen ammattikorkeakoulusta valmistuvan sosionomin (AMK) työskentelyssä. Sosiaalipedagogiikan käsitettä avataan tarkemmin tämän opinnäytetyön luvussa 2.1.

2 KANSALAISTEN OIKEUS OSALLISUUTEEN

Osallisuutta voidaan määritellä monella tavalla ja hieman sen mukaan millaisesta ja kenen osallisuudesta on kysymys. Sosiaali- ja terveysministeriön (2012) mukaan osallisuus on esimerkiksi vaikuttamista, mukanaoloa sekä huolenpitoa ja yhteisesti rakennetusta hyvinvoinnista osalliseksi pääsemistä. Myös sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry (2005) määrittelee sosiaalialan ammatillisen työn eettisiä periaatteita asiakkaan osallisuuden näkökulmasta. Eettisten periaatteiden mukaan sosiaalialan ammatilliseen työhön kuuluu kunnioittaa ihmisen omaa vastuuta ja oikeutta häntä itseään koskevien päätösten teossa. Sosiaalialan ammattilaisen tehtäviin kuuluu myös rohkaista asiakkaita laajaan osallisuuteen omiin asioihinsa liittyen. (Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet 2005, 14.)

Tässä luvussa osallisuutta tarkastellaan hieman eri näkökulmista. Aivan aluksi sosiaalipedagogiikan käsitettä avataan lyhyesti yleisellä tasolla. Tämän jälkeen tarkastellaan sosiaalipedagogista lähestymistapaa osallisuuteen. Osallisuuden sosiaalipedagoginen tarkastelu on tehty pääosin kansalaisuuden käsitteen näkökulmasta. Osallisuus on otettu esiin myös useimmissa Suomen kansalaisten elämää ja palveluja ohjaavissa laeissa.

Tässä luvussa on tarkasteltu perustuslain sekä sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta säädetyn lain näkökulmasta osallisuuden velvoitetta. Tässä luvussa on myös viitattu YK:n yleissopimukseen vammaisten henkilöiden oikeuksista (2012).

Ihmisarvon, osallisuuden ja kuulluksi tulemisen näkökulmat hahmottavat vammaistyyön eettistä perustaa. Vaikka palveluissa puhutaan paljon asiakaslähtöisyydestä, voidaan todeta että vammaisten henkilöiden itsensä kuulemisessa on vielä kehitettävää. Siitä, mikä merkitys heidän, osin tuntemattomienkin tarpeiden kuulemisella on heille itselleen, ei varmasti ole vielä liikaa kokemusta. (Häkkinen, Kapanen, Kolkka, Peltonen, Tamminen-Vesterbacka & Tepora 2010, 169.)

Jos ihmistä tarkastellaan pelkästään hänen ulkoisten ominaisuuksiensa, esimerkiksi kehitysvammaisuuden kautta, ohitetaan kaikkein oleellisin asia: se, miten ihminen itse määrittää itseään, oman kokemusmaailmansa pohjalta muovautuneena persoonana. Kaiken avun ja tuen lisäksi kehitysvammaisen henkilö tarvitsee mahdollisuuden kokea oma elämänsä merkitykselliseksi. (Häkkinen ym. 2010, 171.)

Edellisten kappaleiden sanoma kuvaa hyvin sitä eettistä tavoitetta, jonka pohjalta eri tavoin vammaisten henkilöiden kanssa tehtävää työtä olisi hyvä toteuttaa. Jokainen ihminen on vammastaan huolimatta ainutlaatuinen persoona, jolla on ajatuksia ja toiveita omaan elämäänsä liittyvissä asioissa. Henkilön kehitysvammakaan ei ole este sille, että hän ei kykenisi ilmaisemaan omaa mielipidettään ja toiveitaan niitä häneltä kysyttäessä.

2.1 Sosiaalipedagogiikka osallisuuden ja kansalaisuuden lähtökohtana

Sosiaalipedagogisen työskentelyn keskeisiä periaatteita ovat itseapuun auttaminen sekä itsekasvatuksellisten prosessien käynnistäminen ja vahvistaminen. Näitä tavoitteita sovelletaan sekä yksilöiden elämässä että ryhmissä ja yhteisöissä. Sosiaalipedagogiseen työskentelyyn kuuluu myös ihmisten rohkaiseminen ja aktivoiminen realistiseen toimintaan arkeensa liittyvien ongelmien kohtaamiseksi sekä ratkaisemiseksi. Keskeistä sosiaalipedagogisen työn toimintakenttää ovat esimerkiksi syrjäytymisen ja köyhyyden torjuntaan liittyvät toiminnot. (Hämäläinen & Kurki 1997, 18–19.)

Edellä mainitut lauseet merkitsevät yksilön omien voimavarojen ja hänen oman, itseään koskevan asiantuntijuuden huomioimista ja tukemista. Myös se, että yksilö on tietoinen omasta tilanteestaan ja on itse valmis muuttamaan sitä, on tärkeä lähtökohta sosiaalipedagogisessa työskentelyssä. Tärkeää on se, että yksilö tai yhteisö on itse muutoksen lähtökohtana.

Vuoden 2013 kehitysvammaisten viikon aiheena oli kansalaisuus. Käsitettä kansalaisuudesta voidaan tarkastella myös sosiaalipedagogisesta näkökulmasta. Sosiaalipedagogisesti aito kansalaisuus saavutetaan osallisuudella omaan elämään liittyvissä asioissa. (Jokainen ihminen on laulun arvoinen n.d.; Kurki 2006, 168.)

Sosiaalipedagogiikassa kansalaisuuden käsite menee siis syvemmälle kuin vain pelkkään poliittiseen kansalaisuuteen. Poliittinen kansalaisuus nähdään kyllä yhtenä kansalaisuuden osana. Aidossa ja täysipainoisessa kansalaisuudessa koko persoona otetaan huomioon. Tyypillinen kansalaisuuteen liittyvä toiminta, esimerkiksi äänestäminen, nähdään sosiaalipedagogisessa tarkastelussa lähinnä persoonan toiminnallisena ulottuvuutena. (Kurki 2006, 168.)

Aitoa kansalaisuutta ajatellen, eri tavoin vammaiset henkilöt ovat kuitenkin käytännössä selkeästi syrjässä oleva ryhmä. Tämä johtuu siitä että yhteiskuntamme kiinnostuksen kohteena ovat hyvin pitkälle tehokkuuteen ja talouteen liittyvät asiat. Ihmisten perustarpeiden täyttyminen uhkaa jäädä tuon tehokkuusajattelun varjoon. Tämä lisää syrjäytymistä ja köyhyyttä. Vähemmistöissä olevat ryhmät, joihin vammaiset henkilötkin kuuluvat, jäävät helposti marginaaliin. Silloin aidon kansalaisuuden toteutuminen on lähes mahdotonta. Yhteiskunnalla kun on taipumuksena eristää tuottamattomat kansalaiset helposti keskuudestaan. Eri tavalla vammaisten henkilöiden täytyisi muiden ihmisten tavoin saada tunne, että he ovat hyödyllisiä ja yhteiskunnan samanlainen osa, kuin muutkin ovat. (Kurki 2006, 180–181.)

Sosiaalipedagogiikassa yhteisö on myös hyvin keskeinen käsite. Aitojen yhteisöjen syntyminen tapahtuu aidon demokratian avulla. Aito demokratia mahdollistaa ihmisten oman kohtalon vapaan rakentamisen dialogin ja jakamisen avulla. Silloin ei vaadita edes äänestämistä. Herkistyminen ihmiseen ja hänen tarinaansa tapahtuu ilman sitä. Käytännössä siis aidon demokratian toteutuminen vaatisi nykyisten organisaatiomallien väljentämistä tai purkamista. (Hämäläinen & Kurki 1997, 37; Kurki 2006, 168.)

Kansalaisuuden näkökulmasta positiivista on se, että eri tavalla vammaisten henkilöiden osallisuuden kehittämiseen on alettu kiinnittää huomiota viimeisten vuosien aikana myös kuntatasolla. Tästä hyvä esimerkki on joillekin paikkakunnille laaditut omat vammaispoliittiset ohjelmat tai oman kaupungin vammaispoliittiset arvot. Hienoin asia niiden laatimisprosessissa on ollut eri tavalla vammaisten henkilöiden mukaan ottaminen niiden laadintaan. He tietävät itse parhaiten, mitä asioita elämältään haluavat.

Aitoon kansalaisuuteen liittyvää aitoa demokratiaa on pyritty toteuttamaan myös tässä opinnäytetyössä. Kohderyhmän jäsenet eli työtoiminnan keskusteluryhmään osallistuneet henkilöt ovat saaneet vapaasti kertoa omia ajatuksiaan työhön sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyen. Koska tämän opinnäytetyön aineisto kerättiin ryhmähaastattelun avulla, ovat haastatteluun osallistuneet henkilöt saaneet pohtia osallisuuteensa liittyviä asioita myös yksilöinä osana työtoiminnassa olevien yhteisöä. Yleensäkin säännöllisen, avoimen, asiakkaiden tarpeista lähtevän keskusteluryhmätoiminnan voisi tutkijan mukaan olettaa lisäävän säännöllisesti ryhmään osallistuvien henkilöiden yhteisöllisyyttä. Keskusteluryhmän merkitystä ei kuitenkaan tässä opinnäytetyössä ollut tarkoituksena tutkia.

2.2 Vammaisten henkilöiden osallisuuden kehittyminen

Yhteiskunnassamme suhtautuminen vammaisuuteen ja heidän omaan asi-
antuntijuuteensa on muuttunut positiivisempaan suuntaan 1990-luvulle tul-
taessa. Passiivisten palveluiden ja toimenpiteiden kohteen sijasta, heidät
on alettu nähdä itsenäisinä toimijoina, omaan elämäänsä liittyvien kysy-
mysten keskipisteenä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 8.)

1970-luvulla vallinneesta, hyvin lääketieteellisestä vammaisuus-
käsityksestä on siirrytty sosiaalisempaan tarkasteluun. Tämä tarkoittaa si-
tä, että vammaisuuteen liittyvät epäkohdat nähdään nykyisin lähinnä yh-
teiskunnan rakenteisiin ja ympäristön ominaisuuksiin liittyvinä kysymyk-
sinä. Näissä asioissa ei ole vielä kyetty ottamaan vammaisten henkilöiden
tarpeita riittävän hyvin huomioon. Kehitys etenee kuitenkin hyvään suun-
taan. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 8.)

Positiiviseen kehityskulkuun ovat merkittävästi vaikuttaneet vammaisjär-
jestöjen, Euroopan neuvoston ja Yhdistyneiden kansakuntien eli YK:n
toiminta. Näiden vaikutuksesta myös Suomessa on 2000-luvulla laadittu
vammaisuuteen liittyviä selontekoja sekä valtakunnallisia vammaispoliitti-
sia linjauksia. Vuonna 1995 Suomessa laadittiin valtakunnallisen vam-
maisneuvoston toimesta vammaispoliittinen ohjelma: Kohti yhteiskuntaa
kaikille. Kaikkien kansalaisten yhdenvertaisuuden toteutumiseksi on tehty
joitakin lakimuutoksiakin. Vuoden 1995 perustuslakiuudistus antaa tuke-
van pohjan myös vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden vahvistami-
selle. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2006, 8.)

Kansainvälisenä, Suomeakin velvoittavana sopimuksena YK:n yleissopi-
mus vammaisten henkilöiden oikeuksista, on hyvin tärkeä asiakirja heidän
osallisuuttaan ajatellen. Suomi allekirjoitti sopimuksen ensimmäisten val-
tioiden joukossa vuonna 2007. Tuosta sopimuksesta käytetään myös ter-
miä: vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus. Tätä termiä
käytetään myös tässä opinnäytetyössä. (Vahva pohja osallisuudelle ja yh-
denvertaisuudelle 2010, 4.)

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen ratifiointi
eli hyväksyminen ja voimaan saattaminen ovat vielä kesken. Käytännössä
vammaisten henkilöiden osallisuuden toteutumiseen vaadittaisiin joitakin
lainsäädännöllisiä muutoksia. Ratifiointiin vaadittavat toimenpiteet ovat
myös yksi Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010–2015
kärkitavoitteista. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010,
4; Ratifiointi 2013.)

Eryteisesti vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen 19.
artikla liittyy tämän opinnäytetyön aiheeseen:

Tämän yleissopimuksen sopimuspuolet tunnustavat kaikkien
vammaisten henkilöiden yhdenvertaisen oikeuden elää yhtei-
sössä, jossa heillä on muiden kanssa yhdenvertaiset valin-
nanmahdollisuudet. Sopimuspuolet toteuttavat tehokkaat ja
asianmukaiset toimet tehdäkseen vammaisille henkilöille
helpommaksi nauttia tästä oikeudesta täysimääräisesti sekä

helpottaakseen heidän täysimääräistä osallisuuttaan ja osallistumistaan yhteisöön. (19.art. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2012.)

Laissa sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeudesta eli arkikielessä asiakaslaissa, on myös säädetty asiakkaan osallisuuteen liittyvistä asioista. Lain tavoitteena on vahvistaa asiakkaan itsemääräämis- ja osallistumisoikeutta. Tämä tapahtuu muun muassa mahdollistamalla asiakkaan osallistuminen itseään koskevien sosiaalipalveluiden sekä sosiaalihuoltoon liittyvien toimenpiteiden suunnitteluun ja toteuttamiseen. (Vammaispalvelujen käsikirja 2013.)

Asiakaslaki painottaa perustuslain säännöstä osallistumisoikeudesta. Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon. Asiakassuhteen luottamuksellisuuden ja asiakaslähtöisyyden edistäminen kuuluvat myös asiakaslain tavoitteisiin. Asiakaslaissa painotetaan asiakkaan itsemääräämisoikeutta ottamalla asiakkaan tarpeet, toiveet ja mielipiteet huomioon hänen ilmaisemallaan tavalla. Tavoitteena asiakaslaissa on siis asiakkaan oman aktiivisuuden lisääminen ja hänen myönteisen kohtelun edistäminen sosiaalihuollossa. (Vammaispalvelujen käsikirja 2013.)

2.3 Kehitysvammaiset henkilöt omien oikeuksiensa ajajina

Kehitysvammaiset henkilöt ovat itse myös hyvin valveutuneita vaikuttamaan omien oikeuksiensa toteutumiseen. Heillä on oma yhdistys: Me Itse ry. Yhdistys puolustaa heidän ihmisoikeuksiaan sekä tukee heidän yhteiskuntaan osallistumista tasavertaisina kansalaisina. Yhdistyksen toiminnasta ja tavoitteista kehitysvammaiset henkilöt päättävät itse. Toiminnan pohjana on köyhyyden ja syrjäytymisen torjunnan ohjelma: Puheista tekoihin. (Mikä on Me Itse? n.d.)

Kehitysvammaisten henkilöiden elämään Me Itse ry on vaikuttanut jo yli kymmenen vuoden ajan. Jäseniä yhdistyksessä on noin 900. Kerran vuodessa järjestettävä vuosikokous on yhdistyksen päättävä elin. Kaikilla jäsenillä on mahdollisuus osallistua siihen. Vuosikokouksessa jäsenet päättävät yhdistyksen tavoitteista sekä toiminnasta. Lisäksi vuosikokouksessa valitaan myös yhdistystä edustava, yhdeksän henkilön muodostama johtoryhmä. Johtoryhmän tehtävänä on yhdistyksen edustaminen, sen toiminnan linjaaminen sekä kannanottaminen ajankohtaisiin asioihin. (Mikä on Me Itse? n.d.)

Yhdistyksellä on myös neljän jäsenen muodostama hallitus, joka huolehtii hallinnollisista asioista sekä taloushoidosta yhdistyksessä. Me Itse ry:llä on myös paikallisia toimintaryhmiä eli alajaoksia. Niitä on ympäri Suomea, yhteensä 30. (Mikä on Me Itse? n.d.)

Me Itse ry on laatinut omiin oikeuksiinsa liittyviä julkilausumia (Liite 4) sekä kannanottoja (Liite 5). Nämä liittyvät kehitysvammaisten henkilöiden elämää koskettaviin arkisiin, mutta hyvin merkittäviin asioihin. Näitä ovat esimerkiksi asumiseen, matkustamiseen ja henkiseen hyvinvointiin liitty-

vät asiat. Kannanotoissaan he ottavat esille omia oikeuksiaan. Me Itse ry on laatinut esimerkiksi kannanotot aiheista: Hyvä Elämä ja Oman vaikuttamisen kehittäminen. (Julkilausumat n.d.; Kannanottoja.n.d.)

3 SUOMEN VAMMAISPOLIITTINEN OHJELMA

Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015 linjaa näiden vuosien ja niiden jälkeisten vuosien vammaispoliittisia tavoitteita. Vammaisten henkilöiden yhteiskunnallisen osallisuuden tiellä olevat esteet ja toimenpiteet niiden poistamiseksi on kirjattu Suomen vammaispoliittiseen ohjelmaan 14 sisältöalueeksi. Sisältöalueet on jaettu 122 konkreettiseksi toimenpiteeksi. Tavoitteena on kehittää vammaisten henkilöiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia kaikilla politiikan lohkoilla. Eri ministeriöt vastaavat omaan toimialueeseensa liittyvien toimenpiteiden toteuttamisesta. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 3, 23.)

Vaikka Suomessa on viime vuosina parannettu vammaisten henkilöiden asemaa monin tavoin sekä lainsäädännön, että palveluiden muutoksin, on käytännön tasolla vielä puutteita vammaisten tosiasiallisen osallisuuden toteutumisessa. Näitä esteitä ovat yhteiskunnan rakenteet ja asenteet, vammaispolitiikan toteuttamisen paikalliset erot sekä tiedon puute. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 20–21.)

Tämän opinnäytetyön aihe on rajattu kahteen vammaispoliittiseen sisältöalueeseen: Työ sekä kulttuuri ja vapaa-aika. Niitä avataan seuraavaksi hieman tarkemmin. Ensin kuvataan lyhyesti työ-sisältöalueen tavoitteita ja tarkoitusta. Sen jälkeen avataan vapaa-aika ja kulttuuripalveluihin liittyviä vammaispoliittisia tavoitteita.

Yksi kaikkien kansalaisten perusoikeuksista on oikeus työhön. Vammaisten henkilöiden työllistyminen eri ikävaiheissa on ollut taloudellisista suhdanteista riippumatta muihin kansalaisiin verrattuna vaikeampaa. Avoimille työmarkkinoille työllistyminen suoraan tai työvoimapolitiittisten toimenpiteiden avulla tuettuna, ei ole edennyt niin kuin olisi toivottu. Vammaisten henkilöiden kohdalla työttömyydellä on uhkana jäädä pysyväksi tilaksi. Työttömyys riistää heiltä myös mahdollisuuden yhteiskunnallisen osallisuutensa vahvistamiseen. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 89.)

Palkallinen työnteko on taloudellisen itsenäisyyden ja osallisuuden kivijalka. Työn avulla kaikille ihmisille on tarjolla mahdollisuus oman hyvinvointinsa rakentamiseen sekä köyhyyden ja syrjäytymisen torjumiseen. Vammaisten henkilöiden työllistyminen avoimille työmarkkinoille palkkasuhteiseen työhön, on yksi valtakunnallisen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010–2015 tavoitteista. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 90.)

Vammaiset henkilöt ovat inhimillinen voimavara työmarkkinoille. Jos heidän osuuttaan ei oteta huomioon, ei työmarkkinoita voida sanoa tehok-

kaiksi eikä oikeudenmukaisiksi. Käytännössä vammaisilla henkilöillä tulisi olla työhön liittyen aivan samat oikeudet kuin vammattomillakin henkilöillä. Vamma ei yleensä estä työntekijän tuottavuutta työmarkkinoilla. Hyvin toimivat työmarkkinat eivät edes pidä osittaista tai ajoittaista työkykyä esteenä työllistämiseksi. Vammaisten henkilöiden työllistämisen parantamiseen liittyvät toimet vaativat työvoimapolitiikassa kuitenkin monenlaisia muutoksia. Yksilöllisellä ammatinvalinnanohjauksella ja neuvonnalla, tuetulla työllistämällä sekä työ- ja opetushallinnon tiiviimmällä yhteistyöllä, voitaisiin vaikuttaa erityisesti nuoren henkilön pääsyä työmarkkinoille. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 91.)

Huomiota on myös kiinnitettävä innovatiivisempaan ja ennakkoluulottomampaan rekrytointiin. Hyvät kokemukset sekä tietopohjan lisääminen vammaisten henkilöiden työllistämiseksi, ovat kuitenkin tukemassa heidän työllistymisen alkua, sen jatkuvuutta sekä työllistämisen nousujohteista kehityskulkua. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 91.)

Yksi tärkeä toimenpide vammaisten henkilöiden työllistymisen edistämiseksi ja kehitystyöhön liittyen on myös termistö, jota vielä käytetään. Lainsäädännössä käytetty termi: vajaakuntoinen, on leimaava. Sillä ei kuvata työkykyä, eikä termi ole nykyisen, kehittyvän vammaispolitiikan kanssa yhtäläinen. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 91.) Tuota termiä on kuitenkin käytetty tässä opinnäytetyössä.

Vastuuministeriönä vammaisten henkilöiden työllistymiseen liittyvien asioiden toteuttamisessa on työ- ja elinkeinoministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriöllä on myös keskeinen rooli kehitysvammaisten tuetun työllistämisen mallin käyttöönotossa työkeskuksissa. Vammaisten henkilöiden työllistymisen kehittämiseen liittyviin toimenpiteisiin velvoittaa perustuslaki sekä YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 93.)

Toinen tässä opinnäytetyössä tarkasteltava Suomen vammaispoliittisen ohjelman sisältöalueista on kulttuuri ja vapaa-aika. Monipuolisilla kulttuuri- ja vapaa-ajan palveluilla vahvistetaan nimittäin kaikkien kansalaisten osallisuutta ja hyvinvointia. Vammaispoliittisen ohjelman mukaan kaikkien kansalaisten käyttöön soveltuvien liikunta-, urheilu- ja kulttuuripalveluiden kehittämistä tulee jatkaa. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 121.)

Vammaiset henkilöt ovat kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyvien palveluiden käyttäjiä ja yhä useammin myös ammattihenkilöitä näillä aloilla. Tällä alueella heidän osallistumismahdollisuuksissaan on tapahtunut kehitystä, mutta se on ollut hidasta. Esimerkkeinä keskeisistä esteistä ovat rakennuksiin, tiloihin ja niiden ympäristöihin liittyvä esteellisyys ja niiden saavuttamattomuus. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 120–121.)

Vammaisilla henkilöillä tulisi olla mahdollisuus muiden kansalaisten tavoin säännölliseen kunto- ja muiden liikuntalajien harrastamiseen. Tämän

mahdollistamiseksi tarvitaan saumaton liikuntapalvelukokonaisuus sekä esteettömiä urheilu- ja liikuntapaikkoja. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 122.)

Kulttuuri- ja kirjastopalveluissa uusien tieto- ja viestintäteknologian mahdollisuuksien soveltaminen varmistaisi vammaisten henkilöiden hyötymisen näistä palveluista entistä laajemmin. Kirjastopalvelujen suunnittelun lähtökohdaksi on esteettömyys. Tärkeää on myös huolehtia vammaisten henkilöiden yhdenvertaisista mahdollisuuksista toimia kulttuurin tekijöinä sekä tuottajina. (Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle 2010, 122.)

4 KEHITYSVAMMAISTEN HENKILÖIDEN OSALLISUUS TYÖHÖN

Suhtautuminen kehitysvammaisuuteen on muuttunut aikojen saatossa hyvin paljon. Vielä 1960-luvun loppupuolella kehitysvammaisista henkilöistä puhuttaessa käytettiin ilmaisua, vajaamielinen. Myöhemmin, viimeisten vuosikymmenten aikana asenteet ja kehitysvammaisille henkilöille tarkoitettut palvelut ovat kuitenkin muuttuneet huomattavasti positiivisempaan suuntaan. (Tukiliiton historiaa n.d.)

Kehitysvammalla tarkoitetaan ymmärtämis- ja käsityskyvyn alueella olevaa vammaa. Kehitysvammaisille henkilöille vaikeutta tuottaa käsitteellinen ajattelu ja uusien asioiden oppiminen. Tästä huolimatta he oppivat useita asioita muiden ihmisten tavoin. He ovat myös yksilöllisiä ja persoonallisia ihmisiä. Heillä on omat vahvuutensa sekä kykyjä, jotka on hyvä huomioida. Kehitysvammaisuutta ja yleisesti käsitettä vammaisuudesta on tarkasteltu tässä opinnäytetyössä lähinnä yhteiskunnallisesta näkökulmasta. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 165.)

Tämän luvun aiheet käsittelevät kehitysvammaisten henkilöiden työhön liittyviä asioita. Tämän opinnäytetyön tutkimusta varten haastatellut henkilöt työskentelivät kaikki työtoiminnassa. Tämän vuoksi työtoimintaan liittyvät asiat ovat merkittävässä osassa tässä luvussa. Ensimmäisessä alaluvussa avataan yleisellä tasolla sitä, millainen lievästi tai keskivaikeasti kehitysvammaisten henkilöiden toimintakyky keskimäärin on. Tämän jälkeen on avattu hyvin lyhyesti, mitä kehitysvammaisille henkilöille suunnatulla päivätoiminnalla tarkoitetaan. Tämä sen vuoksi, että päivätoimintaan siirtymisestä mainittiin erään haastateltavan taholta toisessa haastattelutilanteessa. Sen jälkeen on avattu hieman sitä, mitä kehitysvammaisille henkilöille suunnatulla työtoiminnalla tarkoitetaan. Lisäksi on käsitelty lyhyesti myös muita työllistymisen mahdollisuuksia, kuten esimerkiksi avotyötä ja tuettua työtä.

4.1 Lievästi ja keskivaikeasti kehitysvammaisen henkilön toimintakyky arjessa ja työssä

Lievä kehitysvamma tarkoittaa yleensä sitä, että henkilö kykenee suoriutumaan päivittäisistä, henkilökohtaisista toiminnoistaan kohtuullisen itse-

näisesti. Myös keskivaikeasti kehitysvammaisen henkilö kykenee selviytymään kohtuullisen itsenäisesti näistä toimista. Asuminen onnistuu lievästi kehitysvammaisella henkilöllä itsenäisesti tai pienen tuen avulla. Keskivaikea kehitysvamma näkyy yleensä asumisessa siten, että henkilö tarvitsee lievästi kehitysvammaista henkilöä enemmän tukea ja valvontaa. (Kaski (toim.) ym. 2009, 20–21.)

Useat henkilöt, joilla on lievä kehitysvamma, kykenevät työskentelemään tavallisella työpaikalla jonkin asteisen tuen ja valvonnan avulla. Usein he ovat myös työtoiminnassa tai avotyössä. Keskivaikeasti kehitysvammaiset henkilöt työskentelevät myös ohjatusti tavallisilla työpaikoilla, mutta yleisimmin he työskentelevät työkeskuksissa tai ovat avotyössä. (Kaski (toim.) ym. 2009, 20–21.)

Lievästi ja keskivaikeasti kehitysvammaiset henkilöt kykenevät yleensä sosiaalisten suhteiden luomiseen (Kaski (toim.) ym. 2009, 20–21). Tämä näkyi myös tämän opinnäytetyön kohderyhmässä. Heillä oli työtoiminnassa ystäviä ja useammalla oli myös pitkäaikainen seurustelusuhde toisen kehitysvammaisen henkilön kanssa.

4.2 Kehitysvammaisten henkilöiden päivä- ja työtoiminta

Päivätoiminnan järjestäminen on kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin kuuluva palvelu. Vammaispalvelulain 8.§:n mukaan päivätoiminta on tarkoitettu henkilöille, jotka vammansa tai sairautensa johdosta tarvitsevat palvelua, tavanomaisista elämään liittyvistä toiminnoista suoriutuakseen. Päivätoimintaan osallistumisen tavoitteena on vammaispalvelulain mukaan yhdenvertaisten mahdollisuuksien takaaminen vaikeavammaisille henkilöille. Vaikeavammaisena pidetään vammaispalvelulain mukaan henkilöä, joka ei vamman tai sairauden vuoksi kykene osallistumaan työtoimintaan. Työtoiminta on kuitenkin ensisijainen palvelu päivätoimintaan nähden. (Sosiaaliportti.fi 2011.)

Kehitysvammaisille henkilöille suunnattuun työtoimintaan kuuluvat työkeskuksissa toteutettava työtoiminta sekä avotyötoiminta, joka on järjestetty tavallisilla työpaikoilla. Kunnat ovat sosiaalihuoltolain mukaan velvollisia järjestämään työtoimintaa. Sitä on järjestettävä niille henkilöille, joilla ei ole edellytyksiä työsuhteeseen työhön menemiseen. Työ- ja toimintakeskuksia ylläpitävät yleensä siis kunnat tai kuntayhtymät, mutta nämä palvelut voidaan ostaa myös erilaisilta säätiöiltä. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry n.d.; Sosiaaliportti.fi 2011.)

Työ- ja toimintakeskuksissa järjestettyyn työtoimintaan osallistuu Suomessa noin 7700 kehitysvammaista henkilöä. Henkilöt eivät ole virallisesti työntekijöitä, vaan he ovat asiakkaita. Työtoimintaan osallistuessaan kehitysvammaiset henkilöt ovat huoltosuhteessa. Toimeentulona on tällöin yleensä Kelan maksama työttömyyseläke. Eläkkeen lisäksi työ- ja päivätoimintaan osallistuville henkilöille voidaan maksaa työosuusrahaa. Sen määrä on enimmillään 12 euroa päivässä ja se maksetaan verottomana. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry n.d.)

Tyypillisimmillään työkeskuksessa toteutettava työtoiminta on tekstiili- ja puutöiden tekemistä sekä yrityksille tehtävää kokoonpano- ja pakkaustyötä eli niin sanottua alihankintatyötä. Työtoiminnan tavoitteena on työtehtävien ja kuntouttavan toiminnan tarjoaminen kehitysvammaisille henkilöille. Työtehtävien lisäksi työtoiminnassa pyritään ylläpitämään siellä olevien henkilöiden sosiaalista toimintakykyä ja kehittämään työelämässä tarvittavia sosiaalisia taitoja. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry n.d.; Kaski, (toim.) ym. 2009, 340.) Sosiaalista toimintakykyä ylläpidetään esimerkiksi tämän opinnäytetyön tutkimuksen kohderyhmän muodostaneen keskusteluryhmän kaltaisten toimintojen avulla. Keskusteluryhmästä on kerrottu tarkemmin tämän opinnäytetyön luvussa 7.2.

4.3 Kehitysvammaisten henkilöiden muita työllistymisen mahdollisuuksia

Kehitysvammaisten henkilöiden avotyötoiminta on yksi työtoiminnan muodoista. Silloin henkilö sijoitetaan työhön tavalliselle työpaikalle. Tavoitteena olisi avotyön johtaminen tuettuun työllistymiseen. Avotyöstä ei siis pitäisi tulla kehitysvammaisen henkilön työura, vaan tavoitteena tulisi olla palkkatyöhön siirtyminen. Kehitysvammaisten Tukiliiton ehdotus olisi määräaikainen avotyötoiminta. Silloin avotyö olisi harjoittelun kaltainen jakso, ennen tuettuun työhön siirtymistä. (Avotyötoiminta n.d.) Tuetusta työstä kerrotaan tarkemmin tämän luvun loppupuolella.

Vaikka kehitysvammaiset henkilöt työskentelevät avotyössä ollessaan tavallisilla työpaikoilla, he ovat huoltosuhteessa eli kirjoilla työ- tai toimintakeskuksessa. Avotyötä tekeväälle henkilölle ei makseta palkkaa eikä avotyöhön liity työsuhdetta. Kehitysvammaisen henkilö saa eläkkeensä lisäksi työosuusrahaa. Työosuusraha on tässäkin tapauksessa enimmillään 12 euroa päivässä. Keskimääräinen työosuusrahan määrä on yleensä kuitenkin noin viisi euroa päivässä. Avotyössä olevia kehitysvammaisia henkilöitä oli vuonna 2014 noin 2300. (Avotyötoiminta n.d.)

Avotyötä edistysellisempi vaihtoehto on tuettu työllistyminen. Sillä tarkoitetaan vaikeasti työllistyville henkilöille suunnattua, työvalmentajan tukemaa, tavallisilla työpaikoilla työskentelyä. Työhön liittyvä tuki, perehdytys ja ohjaus tulevat pääasiassa työvalmentajalta. Tuettuun työllistämiseen liittyvistä palveluista jakaa tietoa kehitysvammaisten ja muiden osatyökykyisten henkilöiden yhdenvertaisen työllistymisen puolesta toimiva, Helsingissä sijaitseva VATES-säätiö. (Varanka & Saarinen 2012, 56; VATES-säätiö n.d.)

Tuettuun työhön liittyvät työvalmentajan palvelut ovat etu avotyöstä tuettuun työsuhteeseen siirtyvälle työntekijälle, kuin myös työnantajalle. Tuetussa työssä osatyökykyisen työllistämisen järjestäminen alkaa siitä, että löydetään yhdessä hakijan kanssa hänen kykyjen ja toiveiden mukainen työ. Tarvittaessa työtä räätälöidään yhdessä työntekijän ja työnantajan kanssa. Yhdessä myös katsotaan työolosuhteisiin liittyvät käytännön vaatimukset sekä sovitaan työllistyvän henkilön työajasta. (Varanka & Saarinen 2012, 56.)

Työnantajalla on mahdollisuus saada vajaakuntoisen työntekijän työllistämiseen palkkatukea. Perusteet tuen myöntämiseen on säädetty julkisesta työvoimapalvelusta annetussa laissa. Palkkatukea on mahdollista saada niin yrityksiin, yksityisen- ja julkisen sektorin toimijoihin kuin säätiöihin ja yhdistyksiinkin. Palkkatuen myöntää työ- ja elinkeinotoimisto tapauskohtaisesti. Yksi ehto tuen saamiselle on esimerkiksi se, että työnhakijan työllistymistä voidaan edistää palkkatuen myöntämisellä. Vajaakuntoisen palkkaamiseen myönnettävä palkkatuki on korkeintaan 75 % palkkakustannuksista ja sitä myönnetään enintään 24 kuukaudeksi. (Varanka & Saarinen 2012, 58.)

5 KEHITYSVAMMAISTEN HENKILÖIDEN KULTTUURI- JA VAPAA-AJAN TOIMINTOJEN OSALLISUUS

Kehitysvammaisten henkilöiden vapaa-ajan ja kulttuurista nauttimisen tavat ovat aika yhdenvertaisia muiden vammaisten henkilöiden kanssa. Sen vuoksi tässä luvussa esitetyissä lähteissä on mainittu myös yleisesti vammaiset henkilöt kulttuurista ja vapaa-ajasta puhuttaessa.

Kehitysvammaisten henkilöiden vapaa-ajan vietto ja harrastaminen keskittyvät usein heidän kotiympäristöönsä. Heidän harrastuksensa vaihtelevat myös hieman kehitystason mukaan. Itsenäisesti tai tuettuna asuvat jäävät kuitenkin helposti yksin kotiin harrastustensa pariin. Kehitysvammaisille henkilöille suunnattujen erilaisten kerhojen, keskustelupiirien ja leirien tavoitteina ovat heidän elämänpiirinsä laajentaminen ja virikkeiden tarjoaminen. (Kaski ym. 2009, 344–345.)

Erilaiset ryhmätoiminnot ovat usein liikuntaan, musiikkiin, taiteisiin, teatteriin sekä erilaisiin retkiin ja matkoihin liittyviä. Tavoitteena kehitysvammaisten henkilöiden vapaa-aikaan liittyvissä toiminnoissa tulisi kuitenkin olla yleisiin, tarjolla oleviin toimintoihin osallistuminen yhdessä muiden kanssa. Tämän toteutumiseen tarvitaan heidän avustamista ja ohjaamista. (Kaski ym. 2009, 344–345.)

Erikssonin (2008, 77) mukaan vammaisten henkilöiden vapaa-ajan ja mielekkään tekemisen tärkeyttä heidän elämässään korostaa se, että suurin osa vammaisista henkilöistä ei käy päivittäisessä palkkatyössä. Harrastukset ja mielekäs tekeminen nähdään tämän vuoksi tärkeäksi osatekijäksi heidän elämänlaatunsa sekä ajankäytön jäsentäjänä.

Ihmisten puhuessa vapaa-ajastaan, on mahdollista että he määrittelevät vapaa-aika-käsitettä eri tavoin. Yleisesti vapaa-aikaa pidetään kuitenkin tavoittelemisen arvoisena. Aikana jossa on jotain hyvää, se on omaa ja tuottaa iloa. Muistona maatalousyhteiskunnasta vapaa-aika voidaan nähdä myös laiskuudeksi ja turhaksi ajaksi. (Liikkanen 2009, 7.)

Kehitysvammaiset henkilötkin määrittelevät vapaa-aikaansa varmasti hieman eri tavoin. Toiselle henkilölle se on elämää päivittäisen toiminnan, esimerkiksi työtoiminnan tai avotyön jälkeen. Joku toinen henkilö saattaa

taas määritellä oman vapaa-aikansa niihin päiviin, jolloin hän ei käy esimerkiksi työtoiminnassa. Tämä asia näkyi ainakin tämän opinnäytetyön tutkimusta tehtäessä.

Kehitysvammaiset henkilöt ovat kohtuullisen aktiivisia vapaa-ajan- ja kulttuuripalvelujen käyttäjiä. Tämän vuoksi on hienoa, että hallinnollisella tasollakin erityis- ja vähemmistöryhmien taide- ja kulttuuripalveluihin liittyvä saavutettavuus nähdään tärkeäksi asiaksi. Näiden palvelujen saavutettavuutta käsitellään Opetus- ja kulttuuriministeriön tuoreessa taiteen ja kulttuurin saavutettavuuteen liittyvässä loppuraportissa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014).

Saavutettavuus määritellään tuossa raportissa esteettömyyttä edistyksempänä asiana. Kehitysvammaisia henkilöitä ja muita vähemmistöryhmiä ajatellen se tarkoittaa esimerkiksi informaation, laitteen, ohjelman tai palvelun käytön yksinkertaisuutta, huolimatta henkilön ominaisuuksista. Ominaisuuksilla tarkoitetaan esimerkiksi toimintarajoitetta tai varallisuutta. Saavutettavuus lisää myös kaikkien henkilöiden yhdenvertaista osallisuutta. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät oikeudet ovat myös kaikille ihmisille kuuluvia perus- ja ihmisoikeuksia. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 10, 15.)

Taide- ja kulttuuripalvelujen saavutettavuudella tarkoitetaan Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmän raportissa myös taide- ja kulttuuri palvelujen tarjoamista kaikille avoimina, monenlaiset yleisöt huomioivina. Saavutettavuutta on myös se, miten näistä palveluista vastaavat toimijat ottavat toiminnassaan huomioon saavutettavuuden eri osa-alueet. Näitä osa-alueita ovat: sosiaalinen ja taloudellinen saavutettavuus, viestinnän saavutettavuus, rakennetun ympäristön saavutettavuus ja saavutettavuus eri aistien avulla sekä ymmärtämisen tukeminen. Myös taide- ja kulttuuripalveluja tarjoavien tahojen asenteet sekä saavutettavuuteen liittyvien näkökulmien huomioiminen heidän päätöksenteossaan ja strategisessa työssään, liittyvät heidän palveluidensa saavutettavuuteen. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014, 15.)

Tässä opinnäytetyössä ei haluttu liikaa rajata sitä, mitä kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnoilla tarkoitetaan. Haastatellut henkilöt saivat määrittää itse, mitä omalla vapaa-ajallansa tarkoittavat. Haastattelutilanteessa käsitettä vapaa-ajasta kuitenkin avattiin hieman, koska kaikki haastatellut eivät ymmärtäneet vapaa-aika-käsitteen merkitystä. Tätä asiaa käsitellään enemmän tämän opinnäytetyön tulososiossa.

6 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Viime vuosina herännyt kiinnostus kehitysvammaisten osallisuuteen näkyy myös tutkimuksissa, joita aihealueeseen liittyen on tehty. Yleisesti osallisuutta on tutkittu jonkin verran opinnäytetöissä, graduissa ja väitöskirjoissa. Tarkastelunäkökulmana on ollut hyvin usein lasten tai nuorten osallisuus. Eri tavalla vammaisten henkilöiden osallisuutta on myös tutkittu. Tässä opinnäytetyössä esitellyt tutkimukset ovat kehitysvammaisten henkilöiden omista osallisuuteen liittyvistä kokemuksista tehtyjä tutki-

muksia. Näistä aiemmista tutkimuksista on koottu tähän lukuun lyhyet katsaukset.

6.1 Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokeminen

Mäkinen (2010) on tutkinut kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokemuksia omassa opinnäytetyössään aiheella: Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokeminen. Opinnäytetyön aineisto kerättiin teema-haastattelemalla seitsemää lappeenrantalaista, tuetun tai ohjatun asumisen yksikössä asuvaa kehitysvammaista henkilöä. Henkilöt kommunikoivat puheen avulla. Mäkisen opinnäytetyön tutkimusongelma oli: kokevatko kehitysvammaiset ihmiset osallisuutta ja miten?

Mäkisen (2010) opinnäytetyön tulosten perusteella kehitysvammaisilla henkilöillä oli aika paljon kokemuksia osallistumisesta, mutta täysivaltainen osallistuminen ei aina toteutunut, tuen puutteesta johtuen. Osallistuminen oli siis muista riippuvaista. Heidän osallistumiseen liittyviä toiveita ei ollut aina edes selvitetty. Omista asioista päättämisen haastateltavat kokivat kuitenkin hyvin tärkeäksi. Tästä huolimatta haastateltavilla henkilöillä esiintyi myös haluttomuutta omista asioista päättämiseen.

Mäkisen (2010) opinnäytetyötä varten haastatellut kehitysvammaiset henkilöt kokivat vaikuttamisen esteet sekä rakenteellisiksi että asenteellisiksi. Mäkisen saamia tutkimustuloksia on peilattu tässä opinnäytetyössä niiltä osin, kuin ne ovat koskettaneet tämän työn näkökulmia. Tässä työssä ei ole keskitytty esimerkiksi yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen, eikä tavoitteena ole ollut tutkia edes kehitysvammaisten henkilöiden sosiaalisten suhteiden rakentumista, joita Mäkinen tutki omassa opinnäytetyössään.

6.2 Erot, erilaisuus ja elinolot -vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen

Eriksson (2008) on tarkastellut Kehitysvammaliitolle tekemässään tutkimuksessa vammaisten henkilöiden elinolosuhteita ja arkielämää. Tutkimusaineisto on kerätty teema-haastattelemalla 30 kehitys-, liikunta-, ja aistivammaista henkilöä yhdeksällä suomalaisella paikkakunnalla. Tutkimuksessa vammaisten henkilöiden arkea on lähestytty arkeen liittyvien keskeisten teemojen välityksellä. Nämä teemat ovat: ”työssäkäynti ja mielekäs tekeminen, perhesuhteet, materiaaliset elinolot sekä vapaa-aika ja harrastukset.” Näistä näkökulmista tässä opinnäytetyössä tarkastellaan lähinnä työssäkäyntiä sekä vapaa-aikaan ja harrastuksiin liittyviä osa-alueita.

Eriksson (2008) on tehnyt vammaisten henkilöiden elinoloista ja itsemääräämis-oikeudesta hyvin laajan selvityksen. Päälimmäisinä tuloksina on se, että vammaisten henkilöiden elinoloissa olevat ongelmat ovat ennen kaikkea sosiaalisia. He kohtaavat sosiaalisen ulossulkemisen melkein täydellisesti palvelujärjestelmää lukuun ottamatta kaikilla yhteiskunnan muilla ulottuvuuksilla.

Tutkimuksen tulosten mukaan muun muassa ihmisten tietämättömyydellä ja ennakkoluuloilla sekä niistä johtuvalla sosiaalisella ulossulkemisella on vaikutusta vammaisten henkilöiden elämään päiväkodissa ja kouluissa olemisesta työelämään pyrkimiseen asti. Erikssonin tutkimus päättyy kysymykseen, jota on hyvä pohtia myös tässä opinnäytetyössä: ”hyvinvointiyhteiskunta pyrkii siis edelleen huolehtimaan vähäosaisistaan, mutta haluaako se pitää heidät vieläkin piilossa, mahdollisuuksien ulottumattomissa?” (Eriksson 2008.)

6.3 Työn merkitys kehitysvammaisille henkilöille

Misukan (2009) väitöskirjassa on tutkittu työn teon merkitystä suomalaisessa työ- ja toimintakeskuksessa työskenteleville kehitysvammaisille henkilöille. Hän on haastatellut tutkimukseensa kahtatoista, 25–35-vuotiasta itäsuomalaista kehitysvammaista henkilöä. Haastattelut on suoritettu keväällä 1999 Itäsuomessa sijaitsevassa työ- ja toimintakeskuksessa. Haastateltavien valintaan on vaikuttanut vapaaehtoisuus, kyky ilmaista itseään puhumalla sekä heidän yhtenäinen koulutustaustansa.

Teoreettisena viitekehystenä ja tutkimuksessa testattavina hypoteeseina olivat Allardtin (1976) hyvinvointiteoriat. Allardt jakaa hyvinvoinnin ulottuvuudet kolmeen osaan. Näitä ovat elintaso, yhteisyysuhteet ja itsensä toteuttaminen. Misukka (2009) on tutkinut työn merkitystä työtoiminnassa oleville kehitysvammaisille henkilöille näiden hyvinvoinnin kolmen ulottuvuuden näkökulmasta.

Työhön liittyvien merkityssisältöjen ilmauksissa, Misukan (2009) tutkimuksessa haastateltavat henkilöt toivat vahvimmin esiin elintasosuuntautuneisuuteen liittyviä asioita. Tämä tarkoitti esimerkiksi työstä saatavan rahan tärkeyttä. Haastateltavat toivat esiin myös itsensä toteuttaminen -suuntautuneisuuteen sekä yhteisyysuhteet -suuntautuneita ajatuksiaan. Itsensä toteuttaminen -suuntautuneisuuteen haastateltavien puheissa liittyi esimerkiksi työn tekemisen kautta saatava arvostus. Yhteisyys suhteet -suuntautuvilla haastateltavilla taas korostui työn kautta saatavien sosiaalisten suhteiden merkitys.

Aiemmin mainittujen kolmen Allardtin hyvinvointiteorian kategorian lisäksi (Misukan 2009) tekemässä tutkimuksessa nousivat esille seuraavat yhteiset teemat, joita olivat

- työnohjaajien tärkeys
- itsenäisyyden tunteen saavuttaminen tai (ja) sen tukeminen
- työ- ja toimintakeskuksessa tehtävään työhön liittyvän arvostuksen haku
- osallisuuden kokemus rahalliselta, sosiaaliselta ja itsensä tärkeäksi kokemisen kannalta.

Työnohjaajien merkitys oli tärkeä Misukan (2009) tutkimuksessa myös muuten kuin sosiaalisen kontaktin antajana. Ohjaus ja neuvonta sekä kiitoksen ja töiden saaminen ohjaajilta, koettiin haastateltavien puheessa tärkeänä.

Misukan (2009) tutkimustulosten perusteella kehitysvammaisille henkilöille suunnattuun työ- ja toimintakeskuksissa työskentelyyn liittyen nousivat kolme kehittämishaastetta, jotka olivat

- työosuusrahan korotuksen tarve
- kehitysvammaisten toinen toistensa neuvojana ja tutorina toimimisen laajentaminen tai lisääminen
- kehitysvammaisten työn näkyvämmäksi tekeminen työ- ja toimintakeskuksen ulkopuolelle.

6.4 Kehitysvammaisten henkilöiden ajatuksia asumisestaan ja elämästään

Kehitysvammaisten henkilöiden ajatuksia asumiseen ja muuhunkin elämään liittyen on selvitetty Kehitysvammaisten palvelusäätiön, Kehitysvammaliitolta tilaamassa selvityksessä: ”Sen elämän minkä mä täällä koken, niin se on erityisesti mulle”. Selvityksen on laatinut Leino (2009). Se liittyy Kehitysvammaisten palvelusäätiön Asumisen yksilölliset tukimallit -projektiin. Tuossa projektissa lähtökohtana on ollut kehitysvammaisten henkilöiden oikeus päättää omaan elämäänsä liittyvistä asioista. Lähtökohdan pohjana on vammaisten henkilöiden ihmisoikeuksien turvaamiseen liittyviä kansainvälisiä sekä kansallisia sopimuksia ja lakeja.

Selvitykseen liittyvä haastattelurunko pohjautuu Duffyn (2006) ajatukseen kehitysvammaisen henkilön täysivaltaisen kansalaisuuden saavuttamisesta. Sen toteutumiseksi tarvitaan esimerkiksi

- itsemääräämisen mahdollisuutta
- rahaa
- omaa kotia
- mahdollisuutta tuen saantiin
- yhteisön jäsenenä elämisen mahdollisuutta
- oman elämän suuntaan vaikuttamisen mahdollisuutta.

Näiden pohjalta selvitykseen liittyvässä haastattelussa käsiteltäviä aihealueita olivat

- koti ja asunto
- harrastukset
- opiskelu ja työ
- itselle tärkeät ihmiset
- elämään liittyvät haasteet ja onnistumiset
- avun ja tuen tarpeet sekä
- unelmat ja haaveet.

Haastateltavia oli yhteensä 22 ja he olivat 22–67-vuotiaita kehitysvammaisia henkilöitä. Selvitykseen haastatelluista kehitysvammaisista henkilöistä suurin osa työskenteli päivittäin työkeskuksessa. Ne henkilöt, joille oli järjestynyt oikeaa työtä tavallisella työpaikalla, kokivat työn hyvin tärkeäksi osaksi elämäänsä. He myös viihtyivät hyvin työssään. Kun työ vastasi omia mielenkiinnon kohteita, myös työkeskuksessa viihdyttiin silloin.

Työkeskuksissa työskentelyn huonoiksi puoliksi nousivat tulosten mukaan alihankintatöiden yksitoikkoisuus, melu ja työstä saatava pieni palkka. (Leino 2009.)

Haastateltavien elämään mielekkyyttä toivat myös monenlaiset harrastukset. Seurustelusuhteet sekä muut tärkeät ihmissuhteet toivat myös iloa ja mielekkyyttä elämään. Selvityksen tulosten mukaan haastateltavien omaan elämään vaikuttamisen mahdollisuudet koettiin kuitenkin heikoiksi. Tämä näkyi selvimmin aivan arkisissa asioissa. Esimerkiksi ruoan valitseminen, omista henkilökohtaisista asioista ja omien rahojen käytöstä päättäminen, olivat vaihtelevasti muiden kontrolloinnin alla. (Leino 2009.)

Arkisiin asioihin liittyvään, heikkoon vaikuttamismahdollisuuteen arveltiin selvityksen mukaan olevan syynä esimerkiksi työntekijöiden halu minimoida riskit asiakkaan turvallisuuden vuoksi. Toisaalta itsemääräämistä ei välttämättä osata liittää pieniin arkisiin asioihin, esimerkiksi syömiseen tai pukemiseen kuuluvaksi. Isoimmista päätöksistä, muun muassa asumiseen liittyvissä kysymyksissä tai harrastusten valinnassa sitä tullaan helpommin ajatelleeksi. (Leino 2009.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tämä opinnäytetyö on laadullinen tutkimus. Laadullista tutkimusta kuvaa sana: prosessorientoitunut. Se tarkoittaa että tutkimuksen aineistonkeruuvälineenä on ihminen eli tutkija itse. Voidaan ajatella, että aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteiden mukaisesti myös tutkimuksen elementtien esimerkiksi tutkimustehtävän, teoriapohjan, aineistonkeruun- ja analyysin kehittyminen tutkimuksen edetessä, on joustavaa. (Kiviniemi 2010, 70.) Tämänkaltainen prosessimaisuus on ollut hyvin nähtävissä myös tämän opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa.

Tämän opinnäytetyön tutkimustehtävä eli tavoite oli selvittää työtoiminnan keskusteluryhmään osallistuneiden kehitysvammaisten henkilöiden työhön sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyviä osallisuuden kokemuksia. Tutkimustehtävään pyrittiin vastaamaan kahden tutkimuskysymyksen avulla. Tutkimuskysymykset olivat:

1. Millaisia kokemuksia työtoiminnan keskusteluryhmään osallistuneilla henkilöillä on osallisuudestaan työssä?
2. Millaisia kokemuksia työtoiminnan keskusteluryhmään osallistuneilla henkilöillä on osallisuudestaan kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnoissa?

Opinnäytetyön tutkimus toteutettiin kehitysvammaisia henkilöitä haastatteleamalla työtoiminnan keskusteluryhmässä kahdella kerralla, lokakuussa 2013. Tutkimuskysymykseen yksi etsittiin vastausta ensimmäisellä ryhmäkerralla ja tutkimuskysymykseen kaksi toisella ryhmäkerralla. Haastattelut suoritettiin fokusryhmähaastattelun sovellusta apuna käyttäen. Haas-

tattelut toteutettiin työhön sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyvien teemojen pohjalta.

7.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Tämän opinnäytetyön tutkimuksen kohderyhmänä olivat kuusi työtoiminnan keskusteluryhmään osallistunutta nuorta ja aikuista henkilöä. Ensimmäisellä haastattelukerralla yhtä lukuun ottamatta kohderyhmän muodostaneilla henkilöillä oli lievä- tai keskivaikea kehitysvamma. Toiselle haastattelukerralle osallistuneilla henkilöillä kaikilla oli kehitysvamma-diagnoosi. Kaikki kohderyhmään kuuluvat henkilöt kommunikoivat kuitenkin puheen avulla. Heidän ymmärryksensä tasossa oli jonkin verran eroja. Kaikkien ryhmään osallistuvien henkilöiden haastattelukysymysten ymmärtämisen mahdollistamiseksi, tutkimuskysymyksiin liittyvät teemat täytyi esittää kuitenkin mahdollisimman yksinkertaisella ja selkeällä tavalla.

Tutkimuksen kohderyhmäksi valittiin kehitysvammaiset henkilöt, koska tavoitteena oli saada nimenomaan heidän oma äänensä kuuluviin osallisuuden kokemuksiin liittyen. Samaisesta syystä myös tutkimusaineisto päätettiin hankkia kehitysvammaisilta itseltään, eikä esimerkiksi heidän ohjaajiltaan tai läheisiltään.

Jotta varmistuttiin siitä, että haastateltavien ääni eli heidän oma kokemuksensa työhön sekä kulttuuri ja vapaa-ajan toimintojen osallisuuteen liittyen tulisi mahdollisimman hyvin kuuluviin, oli etukäteinen, huolellinen valmistautuminen tarpeellista. Tämän vuoksi esimerkiksi haastattelutilanteessa käytettiin aika tarkoin laadittua teemahaastattelurunkoa (Liite 1). Tarvittaessa haastattelutilanteessa esitettiin myös tarkentavia lisäkysymyksiä.

7.2 Työtoiminnan keskusteluryhmä

Työtoiminnan keskusteluryhmä on helmikuussa 2013 aloitettu, yleensä viikoittain työtoiminnan vapaa-ajan tiloissa kokoontuva ryhmä. Idea sen perustamisesta tuli silloiselta työtoiminnan päällikön viransijaisuutta hoitavalta henkilöltä. Keskusteluryhmään osallistuminen on perustunut vapaaehtoisuuteen ja kokoontumisissa on keskusteltu ennakolta suunniteltujen aiheiden pohjalta kohtuullisen vapaamuotoisesti. Tämän opinnäytetyön tutkijana ollut henkilö oli myös mukana ensimmäisissä ryhmäkokoontumisissa. Tästä johtuen keskusteluryhmästä on ollut tätä opinnäytetyötä tehtäessä jonkinlainen pohjatieto.

Yksi keskusteluryhmän aloittamiseen liittyvä peruste oli muun muassa halu tarjota työtoiminnan asiakkaille mahdollisuus niin sanottuihin omiin palavereihin. Tärkeänä lähtökohtana tämän opinnäytetyön toimeksiantajan näkökulmasta voidaan pitää myös tarvetta uusien toimintojen kehittämiseen osaksi työtoiminnan arkea. Tähän syynä ovat esimerkiksi työtoiminnassa olevien kehitysvammaisten henkilöiden ikääntyminen ja sen vaikuttama asiakaskunnan toimintakyvyn huononeminen. Lisäksi alihankintatöiden ajoittainen sattumanvaraisuus puoltaa työtehtävien lisäksi kehiteltävi-

en viriketoimintojen tarpeellisuutta työtoiminnassa. (Suullinen tiedonanto 2014.)

Kevään 2013 ryhmäkokoonantumisten aiheita olivat esimerkiksi harrastukset, musiikki ja hyvä käytös. Syksyllä 2013 keskusteluryhmässä on esimerkiksi keskusteltu lehtiartikkeleiden otsikoiden pohjalta sekä työtoiminnassa tehtävien töiden sisältötoiveista. Lisäksi on kuunneltu musiikkia ja katsottu elokuvia. Teemoina on myös ollut vuodenaikojen vaihteluihin liittyvät asiat sekä erilaiset juhlapyhiin liittyvät teemat. Keskusteluryhmässä on keskusteltu myös unelmista ja tulevaisuuden toiveista. (Suullinen tiedonanto 2014.)

Keskusteluryhmä jatkui loppuvuoden 2013, lähinnä yhdellä ryhmällä ja ryhmäkokoonantumisia oli kerran viikossa. Ryhmään on osallistunut säännöllisesti viidestä seitsemään henkilöä. Vuoden 2014 alussa ryhmän toiminnot ovat olleet keskustelun lisäksi hyvin toiminnallisia. Ryhmän jäsenet ovat muun muassa kuvanneet animaatiota ja laulaneet karaokea.

Keskusteluryhmätoiminnan alussa osallistujien määrä oli suurempi, kuin syksyn 2013 aikana, jolloin tämän opinnäytetyön aineisto kerättiin. Ryhmiä järjestettiin kevään 2013 aikana kaksi kertaa viikossa ja osallistujia riitti kolmeen eri ryhmään. Yhteensä keskusteluryhmään osallistujia oli toiminnan alkuvaiheessa noin 15 henkilöä. Kaikissa kolmessa ryhmässä oli kuitenkin samanlainen sisältö. (Suullinen tiedonanto 2014.)

Toiminnan aikana säännöllisesti käyvien henkilöiden joukko on vakiintunut ja ryhmä on järjestetty kerran viikossa. Keskusteluryhmässä säännöllisesti käyvät, viidestä seitsemään henkilöä muodostivat yksittäisiä henkilöitä lukuun ottamatta myös tämän opinnäytetyön kohderyhmän. Ryhmätoiminta jatkui vuoden 2014 maaliskuuhun asti. Tämän hetken haasteena keskusteluryhmän jatkuvuuden kannalta on se, että ryhmällä ei ole ohjaajaa. Työtoiminnassa olevilla henkilöillä olisi kuitenkin kiinnostusta ryhmäkokoonantumisten jatkamiseen. (Suullinen tiedonanto 2014.)

7.3 Haastattelutilanne

Haastattelutilanne pyrittiin luomaan mahdollisimman tavalliseksi ryhmäkokoonantumiskerraksi. Peruste tälle oli se, että haastatteluun osallistuvat työtoiminnan asiakkaat olivat viikoittain osallistuneet keskusteluryhmään. Tavoitteena oli luoda haastattelutilanteesta mahdollisimman vapaa- ja avoin keskustelutilanne.

Tähän opinnäytetyöhön liittyvää tutkimusta tehtäessä tutkija on tiedostanut sen, että haastattelutilanne voi olla haastateltaville myös jännittävä muun muassa sen vuoksi, että aineiston taltioimiseen käytettiin äänityslaitetta. Jännitystä pyrittiin minimoimaan sillä, että haastateltaville kerrottiin selkokielisesti tutkimuksen tarkoituksesta ja sen käytännön toteutuksesta viikkoa ennen ensimmäistä haastattelu-ryhmäkokoonantumista. Varsinaisessa haastattelutilanteessa ei haluttu laitteen olemassaoloa korostaa, mutta se oli jokaisella haastateltavalla tiedossa.

Ennen haastattelujen tekemistä hoidettiin tutkimuksen tekemiseen liittyvät käytännön asiat. Näitä olivat esimerkiksi opinnäytetyösopimuksen allekirjoittaminen koulun- ja työelämän osapuolten kanssa. Lisäksi tutkimuksen tekemiseen haettiin tutkimuslupa. Työelämän edustajan kanssa sovittiin myös haastattelujen ajankohdista ja niiden käytännön toteutuksista. Haastatteluun osallistuville henkilöille annettiin selkokielen kirje tutkimuksen tarkoituksesta ja taustoista (Liite 2).

Tutkimuksen teon eettisyyteen liittyen haastateltavilta pyydettiin myös kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta (Liite 3). Asia hoidettiin työelämän käytäntöjen mukaisesti, niin että jokainen haastatteluun osallistunut henkilö antoi henkilökohtaisen, kirjallisen suostumuksen osallistumisestaan. Haastateltavista suurin osa antoi suostumuksensa itse, mutta kahden haastateltavan osallistumisesta sovittiin huoltajan- tai edunvalvojan kanssa.

Molemmat haastattelutilanteet olivat rauhallisia ja haastateltavat vaikuttivat rennon oloisilta. Heistä ei ollut nähtävissä kovin merkittävää jännittämistä. Tähän saattoi vaikuttaa se, että haastattelija oli heille jo ennestään tuttu henkilö. Hän ei ollut kuitenkaan niin tuttu, että olisi tuntenut heidän arkeaan esimerkiksi työtoiminnassa. Tämän vuoksi omista työhön sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyvistä osallisuuden kokemuksista kerrottiin aika vapaasti.

Jonkinlainen pohjatieto haastateltavista ja yleensäkin keskusteluryhmän toimintatavoista oli kuitenkin tutkijana toimineelle haastattelijalle eduksi. Haastatteluja tehtäessä ryhmätilanne haluttiin pitää mahdollisimman samankaltaisena kuin muillakin ryhmän kokoontumiskerroilla. Molempien kertojen aluksi käytiin nimikierron samalla tavalla kuin ryhmässä oli aikaisemminkin kokoontumiskerroilla tehty. Tämä tutuksi tullut toimintatapa oletettavasti myös vähensi haastattelutilanteeseen liittyvää jännitystä.

Pääasiassa haastateltavat puhuivat selkeästi eli heitä oli helppo ymmärtää. Heidän joukossaan oli kuitenkin myös henkilöitä, joiden puhetta täytyi kuunnella hyvin tarkoin. Haastattelutilanteessa puheen ymmärrettävyys tarkistettiin toistamalla kuultu asia. Näin haastateltavat pystyivät korjaamaan, jos haastattelija oli kuullut tai ymmärtänyt heidän sanomansa väärin.

Molemmat haastattelut kestivät noin yhden tunnin. Haastateltavat kykenivät aika hyvin keskittymään tämän ajan, huolimatta siitä, että haastattelutilanteissa ei käytetty mitään havaintovälineitä esimerkiksi kuvia haastattelijan puheen tukena. Haastateltavien keskenään erilaisesta ymmärryksen tasosta johtuen kysymykset esitettiin tarvittaessa selkeämmin ja mahdollisesti useampaan kertaan. Haastateltaville kerrottiin uuteen haastatteluteemaan siirtymisestä yhteisesti, mutta muuten kysymykset esitettiin heille jokaiselle vuorotellen.

Molempien haastattelukertojen päätteeksi osallistujat saivat antaa palautetta siitä, miltä haastattelu oli tuntunut. Palaute annettiin kolmenlaisten naamojen avulla. Valittavana oli hymynaama, viivasuinen naama ja su-

runaama. Molemmilla kerroilla palaute oli hyvin positiivista. Se ei välttämättä liittynyt edes haastattelutilanteeseen, vaan peruste positiiviselle palautteelle oli se, että haastattelutilanteen lopussa oli hyvä mieli. Se saattoi johtua jostakin omaan elämään liittyvästä asiasta, esimerkiksi rakkauden tunteesta omaan seurustelukumppaniin.

7.4 Aineistonkeruumenetelmänä fokusryhmähaastattelun sovellus

Tämän opinnäytetyön aineistonkeruu tehtiin fokusryhmähaastattelun sovelluksen avulla. Fokusryhmähaastattelu tapahtuu valikoidussa ryhmässä, haastattelijan ylläpitämänä ryhmäkeskusteluna. Pohjana keskustelussa käytetään ennakkoon suunniteltua haastattelurunkoa. Menetelmän tavoitteena on saada esiin erilaisia näkökulmia haastattelun aiheeseen liittyen. Fokusryhmähaastattelu on käytössä lähinnä lääketieteen laadullisessa tutkimuksessa, mutta soveltaen se oli hyvin käyttökelpoinen menetelmä myös tässä tutkimuksessa. (Kaila & Mäntyranta 2008.)

Syy ryhmähaastattelun valinnalle tässä tutkimuksessa oli se, että tutkimuksen kohderyhmän, kehitysvammaisten henkilöiden kokemus työtoiminnan keskusteluryhmään osallistumisesta oli yhteinen. He olivat tottuneet jo keskustelemaan tutuksi tullessa kokoonpanossa viikoittain. Näin ollen he todennäköisesti olivat tutkijan kokemuksen mukaan myös haastattelutilanteessa tukena toinen toisilleen.

Myös Eskolan ja Suorannan mukaan (2008, 94) ryhmähaastattelun valinnalle voidaan löytää selkeitä tarkoituksia. Yksi tarkoitus voi olla haastatteluvien tuen saaminen toisistaan, sen sijaan, että he olisivat kahdestaan tutkijan kanssa. Myös tietoa voidaan saada ryhmähaastattelussa yksilöhaastatteluja enemmän, koska yhdessä voidaan muistella, tukea ja rohkaista toisia.

7.5 Teemoittelu aineiston analyysimenetelmänä tässä tutkimuksessa

Teemoittelussa aineisto pelkistetään eli siitä etsitään tutkimuksen kannalta olennaisimmat asiat. Tavoitteena on löytää tekstistä sen merkityksenantojen ydin teemojen avulla. Teemat luodaan tekstin sisällöstä, ei yksittäisistä tekstin kohdista. Riippuen ongelmanasettelusta, pyritäänkö tekstistä etsimään joko tietyn asian kannalta merkityksellisiä asioita vai onko tarkoituksena löytää tekstistä sen oma sisällöllinen logiikka. Jälkimmäisessä tilanteessa puhutaan aineistolähtöisestä lähestymistavasta. (Moilanen & Rähkä 2010, 55.)

Tämän opinnäytetyön aineiston analyysiprosessi on tehty soveltaen Eskolan (2010, 187–199) teemoittelun prosessia. Aluksi haastatteluaineisto litemoitiin eli kirjoitettiin puhtaaksi sana sanalta. Myös haastattelijan kysymykset kirjoitettiin samalla tavalla kuin ne oli kysytty haastattelutilanteessa.

Opinnäytetyön kahdesta tutkimuskysymyksestä ensimmäinen käsitteli työhön liittyviä osallisuuden kokemuksia ja toinen kulttuuri- ja vapaa-ajan

toimintoihin liittyviä osallisuuden kokemuksia. Molemmat tutkimuskysymykset analysoitiin erikseen yläkäsitteillä: osallisuus työssä sekä osallisuus kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnoissa. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä oli kolme alateemaa ja toisessa kysymyksessä neljä alateemaa (Taulukko 1).

Osallisuus työssä -alateemat olivat: työstä saatava vastine, unelmatyöhön vaikuttamisen mahdollisuus ja työtehtäviin sekä päivittäisiin työtehtäviin vaikuttaminen. Unelmatyöhön vaikuttamisen mahdollisuudella tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä kehitysvammaisille henkilöille suunnattuihin, erilaisiin työmuotoihin vaikuttamista. Näitä työmuotoja ovat esimerkiksi avotyö ja tuettu työ. Työstä saatava vastine -teema luotiin vasta analysointivaiheessa saadun aineiston pohjalta.

Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyvissä osallisuuden kokemuksissa alateemat olivat: vapaa-aikaan vaikuttamisen mahdollisuus, liikunta-, kulttuuri-, ja kirjastopalvelut.

Aivan aluksi molempiin tutkimuskysymyksiin liittyvät aineistot luettiin läpi ja niistä alleviivattiin alateemojen kannalta tärkeät asiat. Jokainen alateema alleviivattiin eri värillä. Tämä selkeytti aineiston lukemista.

Tämän jälkeen jokainen alateema siirrettiin omaan tiedostoonsa, mikä auttoi aineiston tarkempaa analysointia. Tulokset kirjattiin pääosin haastattelussa käytettyjen teemojen mukaisesti, lukuun ottamatta työstä saatava vastine -teemaa, joka muodostui aineiston pohjalta. Kun jokainen teema-aihe oli selkeästi omana tiedostonaan, oli tuloksia helppo alkaa kirjoittamaan auki.

Tulosten pohjalta laaditut johtopäätökset tehtiin tutkijan oman ajattelun ja kehitysvammaisten henkilöiden kanssa toimimisesta muodostuneiden kokemusten pohjalta. Näiden lisäksi hyvin tärkeä osa johtopäätösten laadintaan oli myös tämän opinnäytetyön tulosten peilaaminen aikaisempiin, aiheisiin liittyviin tutkimuksiin.

8 TUTKIMUKSEN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Eettisestä näkökulmasta hyvän tutkimuksen edellytyksenä on hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen sen teossa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi tutkimustulosten rehellistä ja huolellista kirjaamista. Myös eettisesti hyväksyttävä tiedonkeruu- tai tutkimusmenetelmä on osa tieteellisesti hyvää käytäntöä. Tähän liittyy vielä muiden tutkijoiden tulosten tunnustaminen osana omaa tutkimusta, tutkimuksen yksityiskohtainen raportointi sekä tutkimusta tekevien henkilöiden oikeuksien ja vastuiden kirjaaminen ennen tutkimuksen suorittamista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 23–24.)

Kun tutkimuksen kohteena on ihminen, on sen lähtökohtana ihmisarvon kunnioittaminen. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimukseen osallistuville henkilöille on annettava oikeus päättää tutkimukseen osallistumisesta. Myös tutkimukseen suostumistavan selvittäminen, tutkittavien informoi-

minen tutkimuksesta ja tutkimuksen riskien tiedostaminen, ovat tärkeitä ihmisarvon kunnioittamiseen liittyviä asioita. Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden on tiedettävä ja ymmärrettävä, mihin he ovat ryhtymässä. Tämä haaste tulee eteen esimerkiksi lapsia tutkittaessa. (Hirsjärvi ym. 2007, 25.) Tätä opinnäytetyötä ajatellen myös kehitysvammaisten henkilöiden kyvystä ymmärtää tutkimukseen liittyvät asiat, on tärkeä olla tietoinen.

Eskolan ja Suorannan (2003, 55) mukaan tutkimusta tehdessä tutkittavien ja tutkijan välillä ei saa olla riippuvuussuhdetta. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi opettaja-oppilas-suhdetta. Tässä opinnäytetyössä tutkijan rooli oli kuitenkin tutkittaviin nähden sopivan objektiivinen. Opinnäytetyön kohde-ryhmästä eli keskusteluryhmään osallistuneista henkilöistä oli pieni esiymmärrys lyhyen harjoittelukokemuksen pohjalta. Haastattelija ei kuitenkaan ollut liian tuttu henkilö. Haastattelutilanteiden pohjalta syntyneen kokemuksen mukaan kuitenkin sopivan turvallinen henkilö, jolle oli helppo kertoa asioita luottamuksellisesti ja avoimesti.

Koska laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkija on itse keskeisin tutkimusväline, on hän itse myös keskeinen luotettavuuden kriteeri. Luotettavuuden arviointi perustuu laadullisessa tutkimuksessa koko tutkimusprosessin tarkasteluun. (Eskola & Suoranta 2003, 210.)

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella myös uskottavuuden, siirrettävyyden, varmuuden ja vahvistuvuuden näkökulmista. Uskottavuudella tarkoitetaan tutkijan omien käsitteellistysten ja tulkintojen vastaavuutta, suhteessa tutkittavien henkilöiden ajatuksiin. Siirrettävyydellä taas tarkoitetaan tietyin ehdoin mahdollista, tutkimustulosten yleistä siirrettävyyttä eli jonkinasteista tutkimustuloksen yleistämismahdollisuutta. Varmuus tutkimuksessa tarkoittaa tutkijan ennakko-oletusten huomiointia. Vahvistavuus toteutuu kun tulkinnat tehdystä tutkimuksesta saavat tukea toisista vastaavista tutkimuksista. (Eskola & Suoranta 2003, 211–212.) Edellä mainitut näkökulmat pyrittiin tiedostamaan tämän opinnäytetyön tutkimusta tehtäessä.

Tässä opinnäytetyössä ei haluttu etukäteen luoda mitään hypoteesia tutkimustehtävään liittyen. Prosessin aikana on kuitenkin tiedostettu se, että tutkimuskysymykset ovat siinä muodossa, että kohderyhmällä oletetaan olevan jonkinlaisia osallisuuden kokemuksia työhön sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyen. Siitä huolimatta tulokset on pyritty esittämään juuri niin kuin haastateltavat ovat asiat itse kokeneet.

Ennen haastattelujen suorittamista varmistettiin, että jokainen haastateltu osallistuva henkilö oli tietoinen, mihin oli lupautumassa. Tämä varmistettiin kirjallisen suostumuksen lisäksi niin että haastateltaville kerrottiin suullisesti, mahdollisimman selkokielisesti tutkimuksen tarkoituksesta ja haastattelutilanteesta. Tämän opinnäytetyön tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset pyrittiin toteuttamaan Hirsjärven ym. (2007, 25) määrittelemän hyvän tieteelliseen käytännön mukaisella tavalla.

Tärkeintä haastattelutilanteessa oli se, että haastateltavat saivat puhua mahdollisimman vapaasti omista asioistaan. Pohdintaa haastattelutilanteessa aiheutti kuitenkin erään haastateltavan tarve tarkistaa vastauksensa riittävyttä. Hän tarkisti haastattelun aikana useamman kerran, oliko hänen vastauksensa tutkijan mielestä riittävän hyvä. Lopulta tämä henkilö oivalsi itsekkin ajatustensa merkityksen tämän opinnäytetyön tutkimuksen kannalta. Seuraavat repliikit avaavat hieman haastattelutilanteessa käytyä, tutkijana toimineen haastattelijan ja haastateltavan välistä, vastausten riittävyteen liittyvää lyhyttä keskustelua.

onko nytten hyvä?

Joo, kaikki vastaukset on hyviä! Ei oo mikään oikeen tai väärin, tärkeintä on se että saa sanoa sen mitä ajattelee.

Niin, oma mielipiteen.

Haastattelutilanteessa eettisyyden näkökulmasta haastetta toi myös se, että haastattelija ei välttämättä aina ymmärtänyt useammankaan tarkistuskeran jälkeen haastateltavien sanomaa aivan oikein. Joissain tilanteissa jäi esimerkiksi hieman epäselväksi se, toivoiko haastateltava jotain asiaa työtoiminnan arkeen vai kokiko hän kyseisen asian jo nyt toteutuvan hyvin.

9 KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA

Tähän lukuun on koottu kahdella haastattelukerralla saatu aineisto, joka on yhdistetty luvuksi: Kokemuksia osallisuudesta (Taulukko 1). Tulokset muodostettiin siis kahden tutkimuskysymyksen avulla, joista ensimmäinen käsitteli työhön liittyvää osallisuutta ja toinen osallisuutta kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnoissa. Ensimmäisessä haastattelukysymyksessä osallisuuden liittyviä asioita tarkasteltiin lähinnä työtoiminnan näkökulmasta, koska kaikki haastateltavat olivat haastatteluhetkellä työtoiminnassa. Haastateltavien osallisuuden kokemukset on jaettu seitsemään alalukuun, joista kahdesta on muodostettu vielä pienempiä alalukuja aineiston runsauden, mutta myös selkeyden vuoksi (Taulukko1).

Kappaleiden alaluvut on pääasiassa luotu haastattelurungon pohjalta. Alaluku, työstä saatava vastine, on kuitenkin luotu haastateltavien puheen perusteella vasta tulosten kokoamisvaiheessa.

Osa haastatteluissa nousseista asioista olisi sopinut tuloksissa useampaankin kohtaan. Haastateltavat puhuivat esimerkiksi unelmatyöhön vaikuttamisen mahdollisuus -alaluvussa työtoiminnasta saatavan työosuusrahan vähyydestä, syynä haluunsa siirtyä työskentelemään muualle. Nämä samat asiat olisivat sopineet myös alalukuun Työstä saatava vastine. Myös Vapaa-ajan tehtävät ja harrastukset -osiossa esiintyi osin samankaltaisia asioita kuin liikuntapalveluiden käyttäminen -osiossa.

Haastateltavien suorista virkkeistä on jätetty pois heidän mainitsemat mahdolliset tunnistettavuutta lisäävät asiat. Näitä ovat esimerkiksi jonkun

läheisen nimen mainitseminen tai johonkin paikkaan viittaaminen. Kahden haastateltavan puhetta oli hieman vaikea kirjoittaa sanasta sanaan juuri sanotulla tavalla. Tämän vuoksi ne on osin saatettu kirjoittaa hieman selkeämpänä ilmaisuna, kuin ne haastattelutilanteessa on sanottu. Muuten kaikkien haastateltavien puhe on pyritty kirjaamaan sanasta sanaan juuri niin kuin se on haastattelutilanteessa ilmaistu. Haastateltavien puheen muuttamattomuuteen liittyvä eettisyys-kysymys on tuloksia kirjattaessa kuitenkin tiedostettu.

Taulukko 1. Aineiston jakautuminen teemoittain

KOKEMUKSIA OSALLISUUDESTA	
TYÖ	VAPAA-AIKA JA KULTTUURI
<p>Päivittäisiin työtehtäviin vaikuttaminen</p> <ul style="list-style-type: none"> -työtehtävien päättäjä -asiat, joista työtoiminnassa haluttaisiin päättää -työtehtäviä, joita työtoiminnassa haluttaisiin tehdä työtoiminnan mukavia asioita -työtoiminnan epämukavia asioita 	<p>Vapaa-aikaan vaikuttamisen mahdollisuus</p> <ul style="list-style-type: none"> Vapaa-ajan tehtävät ja harrastukset Unelmaharrastukset Harrastamiseen liittyvät kokemukset
<p>Unelmatyöhön vaikuttamisen mahdollisuus</p>	<p>Kirjastopalvelut</p>
<p>Työstä saatava vastine</p>	<p>Kulttuuripalvelut</p> <p>Liikuntapalvelut</p>

9.1 Päivittäisiin työtehtäviin vaikuttaminen

Haastateltavat kertoivat rohkeasti omista kokemuksistaan ja toiveistaan työtoiminnan arkeen liittyen. Heidän vastauksissaan kuvastui esimerkiksi halu tehdä itsenäisesti työhön liittyviä päätöksiä. Toisaalta taas ohjaajan antama tuki koettiin tarvittaessa tärkeäksi. Haastateltavat kuvasivat myös joitakin yksittäisiä, työtoiminnan arjessa olevia, epämukaviksi kokemiaan asioita. Pääasiassa heidän kokemuksensa olivat kuitenkin positiivisia.

Tässä alaluvussa usein mainitulla osasto-termillä tarkoitetaan työtoiminnan eri tavalla painottuneita työskentelyryhmiä. Tämän opinnäytetyön toimeksiantajana olleen työkeskuksen työtoiminnan osastot ovat esimerkiksi monitoimi-, työ ja toiminta- sekä puu- ja tekstiiliosasto.

9.1.1 Työtehtävien päättäjä

Työtehtävien päättäjistä kysyttäessä, eräs haastateltava ilmaisi asian, niin että kukaan ei sanele hänen työtehtäviään työtoiminnassa. Työtehtäviä oli mahdollista tehdä oman jaksamisen mukaan ja työssä on saanut joustaa, minkä hän koki hyväksi asiaksi. Joustamisella hän ilmeisesti tarkoitti mahdollisuutta monenlaisten työtehtävien tekemiseen.

Päivittäisiin työtehtäviin vaikuttaa myös tilanne joka kyseisellä hetkellä omalla osastolla sattuu olemaan eli onko esimerkiksi alihankintatöitä tarjolla. Vaikka ohjaajat antavat haastateltavien mukaan työtehtäviä myös sen mukaan missä työtehtävissä on tilaa, mieluisen työtehtävän saamiseen voi erään haastateltavan mukaan myös omalla aktiivisuudellaan vaikuttaa. Ohjaaja ei erään haastateltavan mukaan kuitenkaan päästä kaikkia työtehtäviä.

--- mutta itteki voi vaikuttaa, että mitä tekee ja joskus voi vaikka mennä itekki et onks tässä jotain, että mää voisin tulla tekemään, et esimerkiks tänään tein niin että menin kysymään, että onks tässä niin ku varattu. Ja mä pääsin tekeen siihen.

No mäki saanu sillain itte vaikuttaa että mitä hommia mitä millonki mejän puolella ni saan itteki vaikuttaa että mitä hommia...a...voin tehdä että...ettei...mun pomo ihan kaikkee sentään...päästä.

Ohjaajan tuki päivittäisiin työtehtäviin liittyen oli kuitenkin osalle haastateltavista hyvin tärkeä. Ohjaajalta oli mahdollista kysyä työtehtävää ja hän antaa sopivan työn. Ohjaajan rooli koettiin tärkeäksi myös työn laadun arvioijana. Myös ohjaajan apuna olemisen eräs haastateltava koki tärkeäksi mainitessaan käynnistä tukussa ohjaajan apuna.

Niin. minä kysyn, mitä minä..mitä minä teen...sitte [ohjaaja] antaa minulle..niin sitte.

[Oman ohjaajan] kanssa me sovittiin että käyvään tukussa kaupassa ja aina purkataan tavarat kaikki.

9.1.2 Asiat, joista työtoiminnassa haluttaisiin päättää

Haastateltavat nimesivät useita asioita, joista he haluaisivat työtoiminnassa päättää. Joitakin heidän esille ottamistaan asioista voisi kuvata kehittämisehdotuksiksi. Heillä oli hyvin konkreettisia ehdotuksia esimerkiksi ruoka- ja kahvitaukojen pituuteen liittyen. Erään haastateltavan mukaan ruokatauko voisi olla lyhyempi ja kahvitauko pidempi, kuin ne haastatteluhetkellä olivat. Ruokatunti oli tunnin mittainen ja kahvitauko kesti puolituntia.

--- mun mielestä tuo kahvitaukoki voisi olla vähän pitempi, että se on mun mielestä liian lyhyt se puoltuntii, et ruokatunti voisi olla sitte tota vähän lyhyempi ehkä...

Toisen haastateltavan mielestä viisi minuuttia pidemmällä tauolla väliaikaa ehtisi olemaan töiden ja taukojen välillä jo hieman enemmän kuin tällä hetkellä niiden väliin jää. Myös kolmas haastateltava toivoi pidempää taukoa, mutta tarkempaa tauon pituuden muutosta hänen oli kuitenkin vaikea määrittellä.

Syitä taukojen pituuden muutostoiveeseen haastateltavien mukaan olivat muun muassa niiden ajallisesti nopea kuluminen sekä taukojen pituudesta johtuen vähäinen mahdollisuus yhteisen ajan viettämiseen työkavereiden kanssa. Eräs haastateltava koki myös epäkohdaksi sen, että tällä hetkellä tauolla ei jää aikaa levähtämiseen.

--- Se on siinä että jos vaikka haluaa levätä tai jotain muuta niin...se menee niin äkkiä.

Erään haastateltavan puheesta tuli esiin toive, että päivittäiseen työtehtävään saisi itse vielä enemmän vaikuttaa. Haastateltava toivoi myös joustavampaa mahdollisuutta esimerkiksi omien keskeneräisten käsitöiden tekemiseen omien voimavarojen mukaisesti. Hän koki välillä hieman ristiriitaa siitä, mitä työtehtäviä milloinkin olisi tehtävä.

--- Ja toinen asia mikä niinku musta ois kiva että saisi niinku itte luoda jotain niin ku... jotain niin ku että mitä päivisin niin ku tekee ja miltä tuntuu ---

Haastateltavat esittivät myös työtehtävien sisältöön liittyviä kehittämisedotuksia. Erään haastateltavan vastauksessa toivottiin laajempaa työvalikoimaa vaihtoehtona nykyiselle pakkaamiselle, tarroittamiselle ja taittelulle. Tämä haastateltava ehdotti vaihtoehtoisiksi työtehtäviksi ristipistotöitä, kutomista ja virkkausta.

Enemmän niitä kädentaitoja vois...vähän laajentaa ku on vaan pakkausta ja tarroista ja taittelua ja semmosia, että vois niin ku olla vähän... laajempi niinku se työvalikoima.

Työtoiminnassa on tärkeää saada päättää myös omista henkilökohtaisista asioista. Tästä esimerkkinä eräs haastateltava nosti esiin oman työssä selviytymisen. Toinen haastateltava koki tärkeäksi henkilökohtaisen päätöksensä, käveleekö hän kipeällä jalalla työtoiminnan ruokasaliin hitaasti vai nopeasti.

No..kyl se menee varmaan näihin...näihin tota varmaan tota suurin osa varmaan tulee ihan tota näihin henkilökohtasiin asioihin saattaa muuten tulla että...mulla ei oo mitään sillain erityistä että muuten ku ei täs oo hirveen paljon mitään muutosta oo sillain ollu.

9.1.3 Työtehtäviä, joita työtoiminnassa haluttaisiin tehdä

Haastateltavat mainitsivat hyvin monenlaisia työtehtäviä, joita he haluaisivat työtoiminnassa ollessaan tehdä. Eräs haastateltava haluaisi tehdä kortti- ja kassihommia. Tällä hän tarkoittaa alihankintatöihin liittyvää postikorttien lajittelua ja lahjakassien tarroittamista. Toinen haastateltava mainitsi kutoneensa joskus kangaspuilla ja sitä olisi mukava tehdä uudelleen. Kolmas kertoi haluavansa opetella ruoanlaittamista ja neljäs mainitsi lasimaalaus-koristelemisen työtehtäväksi, jota haluaisi työtoiminnassa tehdä. Viidennen haastateltavan mielestä olisi mukava tehdä myös muita käsitöitä, huolimatta siitä, että käsitöitä tehdään omallakin osastolla. Lasimaa-

lauskoristeleminen-termin merkitys haastateltavan puheessa jää hieman epäselväksi.

Työpäivän aikana haluttaisiin tehdä myös sähkötöitä. Tämä tuli esiin kahden haastateltavan puheessa. Toinen heistä kertoi joskus tehneensäkin niitä. Toinen kuvasi hyvin tarkasti, millaisia sähkötöitä hän haluaisi tehdä. Hän toi esille myös sen, että ei ollut koskaan saanut niitä tehdä. Sama haastateltava kertoi tässä yhteydessä hyvin laajasti muistakin unelmatöistään. Hän haluaisi olla putkimies, maanviljelijä sekä talonmies.

ÄsSsss...sähkö...niin hommia niin minä haluan ja sitten pistän johto kiinni..ja sitte ..sitte valo kiinni --- Niin...niin kiinni ja sitten panen ruuvvi ja sitten kiinni ja nii ja niin...

Ruoanlaittomahdollisuutta toivovalle haastateltavalle oli epäselvää, olisiko toiseen ryhmään mahdollista mennä opettelemaan sitä. Asiaa hän ei ollut vielä selvittänyt. Hänen aikomuksensa oli kuitenkin jossain välissä selvittää tätä mahdollisuutta.

Niin mää haluaisin opetella ruuanlaittamista että...että voisin enemmän opetella ruuanlaittamista.

9.1.4 Mukavia asioita työtoiminnassa

Vaikka omia toiveita esitettiin, kuvastui haastateltavien puheesta kuitenkin tyytyväisyys päivittäisiin työtoiminnan tehtäviin. Esimerkiksi leipomista ja käsitöiden tekemistä pidettiin mielekkäinä. Erään ohjaajan pitämässä ruokaryhmässä mukana olemisen eräs haastateltava mainitsi myös mukavana asiana. Kahvin keittäminen työtoiminnan ohjaajille koettiin myös tärkeänä tehtävänä. Kahvin keiton merkityksellisyys toistui erään haastateltavan puheesta hänen mainitessaan siitä haastattelun aikana useamman kerran.

Eräs haastateltava toi mukavana asiana esiin myös työtoiminnan ulkopuolelle suuntautuvat reissut ja ulkoilut. Toinen otti esille rentoutumisen työtoiminnan mukavista työtehtävistä kysyttäessä. Työtehtäviin liittyvien asioiden lisäksi haastateltavat mainitsivat toiveen diskosta. Disko oli joskus järjestettykin, mutta kaikkien haastateltavien mielestä se saisi olla useammin. Työtoiminnassa olevia mukavia asioita ei kaikkien haastateltavien puheessa edes eritelty, vaan kaikki asiat koettiin mukaviksi.

No esimerkiks se että voi tehdä käsitöitä ja leipoo---

No semmoset että on välillä jotain jonnekin päin reissuja tai jotain ulkoiluja...että saa käyvä ulkoilemassa ja..

No ei tuu mieleen, kaikki on kivaa

Joskus olis disko täällä

Työtehtävien lisäksi mukavina asioina työtoiminnassa pidettiin henkilökuntaa. Useamman haastateltavan puheessa tuotiin esiin myös mukavat työkaverit. Henkilökuntaa eräs haastateltava piti mukavana sen vuoksi, että ohjaaja kuuntelee häntä.

Kuuntelee kyllä. Juu. Sitten on mukava minä teen hommia teen minä kysyn vielä uudelleen [työntekijältä] onko tämä oikein työ vai eikö oo...niin. [työntekijä] sanoo: on oikein.

Useampi haastateltavista koki työtoiminnan työt mukaviksi koska pitää yleensäkin käsillä tekemisestä. Käsillä tekemisellä ja haastateltavien käyttämällä termillä kädentyöt tarkoitettiin heidän puheessaan kodinhoitotöitä sekä yleensäkin käsillä tehtäviä asioita: leipomista ja käsitöitä.

Eräs haastateltava mainitsi käsillä tekemisen antavan voimaa hänelle. Kädentöiden hyvistä vaikutuksista omaan hyvinvointiinsa mainitsi myös toinen haastateltava kertoessaan työnteon tuntuvan hyvältä koska hänellä on reuma. Reissut ja ulkoilut koettiin mukaviksi yhdessäolon vuoksi. Retkille sattuneet hienot ilmat ovat myös vaikuttaneet siihen, että on ollut mukava olla koko päivä ulkona. Ajan kulumisen retkillä ja myös töissä ollessa, eräs haastateltava mainitsi positiiviseksi asiaksi.

No..mää oon semmonen ihminen, että mää tykkään tehdä käsillä kaikkee, että..mää oon kova tekeen..mää tykkään esimerkiksi siivottää ruokaa, tehdä niitä tarroituksia, pussittamista ja niitä pakkauksia tekoa et mä tykkään tehdä niitä...käsillä ylipäätään.

No se että...ollaan yhdessä ja sitte saa olla ku on yleensä ollu hienoja ilmojaki niissä retkeillä ni on ollu kiva ku on ollu koko päivän sillain että ollaan saatu olla ulkona.

9.1.5 Epämukavia asioita työtoiminnassa

Haastateltavat mainitsivat myös joitakin työtoiminnan arjessa olevia epämukavia asioita. Kovaääninen radion pauhaaminen vaikuttaa siihen, että eräs haastateltava tekee käsitöitään rauhallisemmassa paikassa. Myös kova huuto ja kiroilu häiritsivät useampaa haastateltavaa. Ensimmäisessä haastattelussa nousi esiin se, että työttömyys olisi kaikkien haastateltavien mielestä epämukava asia.

Niin no mää en tykkää ku radio pauhaa täysillä että...siks mä teen käsityötä vähän muualla.

Epämukavuus työtehtäviin liittyen koettiin pääasiassa yksittäisissä työtehtävissä. Näistä esimerkkinä eräs haastateltava mainitsi matonkuteen kerimisen. Toinen haastateltava koki epämukavaksi liian monimutkaiset työtehtävät. Tällä ilmaisulla hän tarkoitti tehtäviä, jotka sisältävät useampia työvaiheita. Epämukava kokemus syntyy siitä, kun ei ole aivan varma miten työ pitäisi tehdä. Tilanne oli hänen mukaansa kuitenkin helpottanut ja hän oli saanut vaikuttaa siihen, että liian vaikeita töitä ei tarvitse tehdä.

Vaikka työt ovat sujuneet ihan hyvin, hän koki edelleen työnteon tasapainotteluksi helppojen ja vaikeiden työtehtävien välillä.

No kyllä se on joskus ajateltu ...kyllä se on mennyi ihan siihen piikkiin joskus saattanu mennäkki että miten nyt tämä työ sit menee siinä.. ja miten tämä työ pitää tehdä sit silleen ihan järkevästi tai tehdä oikein sitten siinä.

Sama haastateltava mainitsi, että työtoiminnan ohjaajat ovat alkaneet ajattelemaan sitä, millainen vaikutus hänen elämäntilanteellaan on työtehtävissä selviytymiseen. Hän mainitsi myös, että ohjaajat ovat miettineet sitäkin, miten hänen työtehtäviään voisi helpottaa. Haastateltavat mainitsivat myös töihin tuloon liittyvistä epämukavista kokemuksistaan. Eräs haastateltava kuvasi hyvin tarkoin tilannetta, kun taksi ei tule talvella ajoissa hakemaan häntä kotoa. Toinen haastateltava koki epämukavaksi kovan huolen, joka syntyy kun hän talvi-ilmoilla joutuu tulemaan työtoimintaan hieman varovaisemmin välttääkseen kaatumisen.

--- niin minä oon ootanu taksi sitte puoli tuntia sitten, taksi ei tuu, sitte äiti soittaa sinne...

9.2 Unelmatyöhön vaikuttamisen mahdollisuus

Kysyttäessä mitä työmuotoja haastateltavat tietävät työtoiminnan lisäksi, suurin osa mainitsi avotyön. Tämän lisäksi eräs haastateltava mainitsi työkokeilun. Muita työmuotoja ei haastattelutilanteessa nimetty. Keskustelun aikana avattiin kuitenkin haastattelijan toimesta lyhyesti sitä, mitä muita mahdollisuuksia työntekoon voisi työtoiminnan lisäksi olla. Nämä eri työmuodot on nimetty tässä opinnäytetyössä unelmatöiksi. Termi tulee siitä, että haastateltavat mainitsivat tässä yhteydessä niitä työtehtäviä, joita he mieluiten tekisivät.

Haastateltavilla oli jonkin verran unelmia myös jossain muualla, kuin työtoiminnassa työskentelystä. Kaksi haastateltavista haluaisi työskennellä ravintola-alan työtehtävissä. Molemmilla oli kokemusta työharjoitteluista jossakin ravintolassa. Kolmas haastateltava kertoi halustaan tehdä koreja. Niitä hän tekisi mielellään muualla kuin työtoiminnassa. Jäi kuitenkin epäselväksi, mikä tuo muu paikka olisi. Eräs haastateltava mainitsi halustaan auttaa muita ihmisiä esimerkiksi avotyössä siivoustehtävissä. Jos avotyöhön ei olisi mahdollista siirtyä, hän voisi mennä myös päivätoimintaan auttamaan muita ihmisiä. Eräs haastateltava mainitsi tässä yhteydessä myös opiskeluihin liittyvistä unelmistaan. Hän haluaisi olla ammattiopiskelija, mennä yliopistoon ja yritys- sekä maanviljelijäkouluun.

No musta ois ainaki ihana..olla jossain ravintolassa töissä, missä sais olla ihmisten kans tekemisissä että..mää oon ollu paljon harjoittelemassa eri ravintoloissa.

Niin ja ja talonmies minä haluan ja sitten maanviljelijä...maanviljelijä...yritys-koulu minä haluan.

Useammalla haastateltavista syynä haluan siirtyä myöhemmin toiseen työpaikkaan oli se, että työtoiminnasta ei saa kovin hyvää palkkaa eli työosuusrahaa. Haastateltavista kaksi mainitsi että heillä ei ole halua jäädä paikalleen, vaan he haluavat pyrkiä elämässä eteenpäin. Työtoimintaa he eivät kokeneet oikeaksi työpaikaksi. Toinen koki, että työtoiminta ei ole työ-työtä ja toisen mukaan työtoiminta ei ole hänelle lopulta se oikea paikka.

No pieni palkka ja semmonen että haluu on mennä niinku eteenpäin, eikä jäädä silleen, ku tämä ei oo niinku työ-työtä.

Tämä työpaikka on ihan kiva paikka, mutta ei tästä nyt kovin hyvää palkkaa saa, että kyl se miunki pittää aatella tätä elämää ni tulevaaki elämää ni ei tämä niinku niin ei tämä loppujen lopuksi tämä oo mulle sait se se semmonen oikee ---

Erään haastateltavan päivätoimintaan siirtymishaluun vaikuttaa se että sinne on siirtynyt työtoiminnasta useampi itselle tuttu henkilö. Hän haluaisi olla heidän kanssaan tekemisissä enemmän.

Eräs haastateltava kuvasi viihtyvänsä nykyisessä työpaikassa unelmistaan huolimatta niin hyvin, että ei olisi vielä valmis siirtymään mahdolliseen, omassa kotikunnassaan olevaan työtoimintaan. Syiksi nykyisessä työtoimintapaikassa viihtymiselle tämä haastateltava mainitsi mukavan henkilökunnan ja hyvän ruoan.

Tottakai minä olla täällä..niin niin, pitkään täällä olla niin niin.

Kaikki haastateltavat kokivat saaneensa olla jollakin tavalla mukana päätämässä nykyisestä työpaikastaan työtoiminnassa. Päätöksenteossa oli ollut mukana edunvalvoja, tukihenkilönä toimiva oma läheinen, tai kunnan työntekijät, jotka olivat ennen työtoimintaan tuloa kertoneet työtoimintaan tulon mahdollisuudesta. Eräs haastateltava oli miettinyt ennen työtoimintaan tulemistä, löytyisikö hänelle sopivaa työpaikkaa. Se oli lopulta löytynyt omalta paikkakunnalta. Toinen haastateltava kertoi tutustumiskäynnistä työtoimintaan ennen sen aloittamista. Tutustumiskäynnin perusteella hän oli pitänyt työtoimintaa ihan hyvänä paikkana.

No, kyllä mä itse mietin sitä ihan tossa vuosia sitte mietin että olisko mulla mitään sellasta paikkaa mennä johonki töihin? Sitte tuota..ne löysi sitte täältä tän samasta paikkakunnasta löysi sitte tämmösen työpaikan..niin sitte tämä mä oion ruvennu täällä oleen sitten...kauan muuteen oleen jo.

Erään haastateltavan puheesta tuli esille, että hänen mielipidettään työtoimintaan tulosta oli kysytty aikanaan kun hän oli työtoimintaan tullut. Siitä oli kuitenkin kulunut aikaa jo useita vuosia. Viime aikoina hänen mielipidettään ei oltu kysytty, mutta hän oli kuitenkin ilmaissut halustaan siirtyä tekemään töitä työtoiminnasta päivätoimintaan.

--- mutta mä oon sanonu että haluisin täältä --- lähtä sinne --
-työskenteleen.

9.3 Työstä saatava vastine

Haastateltavien puheesta kuvastui, että työstä voi saada rahallisen korvauksen lisäksi muitakin vastineita. Erään haastateltavan kuvauksessa päivittäisestä työstään toistui useamman kerran kahvin keittämisestä hänen saama mielihyvän kokemus. Tämän haastateltavan tehtävänä oli työtoiminnassa päivittäinen kahvinkeitto ohjaajille ja muulle henkilökunnalle. Hoitajat eli ohjaajat olivat kehuneet kahvin makua ja häntä oli myös keuhuttu hyväksi kahvin keittäjäksi. Tästä hän sai mielihyvän tunnetta.

Kahvia mä oon aina paljon keittänykin ohjaajille paljon. Ne on kaikki tyytyväinen hyvä kahvi haluaa kaikille ja ohjaajille. Tullee mielihyvä ja aina kysy, että mitä kahvi tulee hyvä mieli.

Sama haastateltava mainitsi myös ohjaajan auttamisen tuovan hänelle hyvää mieltä.

Mulla tulee hyvä mieli että mä autan [työntekijää] aika paljon.

Työstä saatavana vastineena haastateltavat toivat esille myös työtoiminnasta saatavan rahakorvauksen, jota he kutsuvat palkaksi. Se on heille maksettavaa työosuusrahaa. Vaikka tällä hetkellä työtoiminta tuntui oikealta paikalta, oli työstä saatavalla pienellä rahakorvauksella myös vaikutusta siihen, että tulevaisuudessa on halu pyrkiä eteenpäin. Tämän kaksi haastateltavaa mainitsi kohdassa unelmatyöhön vaikuttamisen mahdollisuus. Myös kolmas haastateltava tykkäsi muuten olla työtoiminnassa, mutta palkkaan liittyvistä asioista hän ei pitänyt yhtään. Jos hän lähtee muualle töihin, hän haluaa sitten palkkaa enemmän.

9.4 Vapaa-aikaan vaikuttamisen mahdollisuus

Haastateltavien vapaa-ajan- ja harrastusten kuvauksista tuli esiin kohtuullisen monipuolinen vapaa-ajan elämä. Harrastuksia oli kotona, mutta myös kodin ulkopuolella harrastettiin. Pääasiassa harrastaminen koettiin positiiviseksi, mutta harrastuksiin liittyviä negatiivisiakin kokemuksia ilmeni vastauksissa.

Vapaa-aika -käsite ei ollut kaikille haastateltaville aivan selkeä. Sitä pyrittiin avaamaan haastattelutilanteessa esimerkiksi niin, että se on töiden jälkeinen aika. Eräs haastateltavista määritteli vapaa-ajan kotona olemiseksi ja toinen mainitsi vapaa-ajakseen muun muassa ne viikonpäivät, jotka hänellä oli vapaana työtoiminnasta.

Ööö...vapaa-aika..mull on tiistaina torstaina on vapaapäivä...

9.4.1 Vapaa-ajan tehtävät ja harrastukset

Vapaa-ajallaan haastateltavat tekevät monenlaisia asioita. He kuvasivat sitä kotitöiden ja kotona olevien harrastusten- sekä muualla tapahtuvien harrastustoimintojen avulla. Kotityöt tarkoittavat heidän kohdallaan esimerkiksi siivoamista ja läheisten ihmisten auttamista muun muassa ulkotöissä. Myös kahvinkeitto tuli esiin useammalla haastateltavalla vapaa-ajan toiminnoista puhuttaessa.

Kotitöiden lisäksi kotona vietettävällä vapaa-ajalla haastateltavilla oli monenlaisia toimintoja, joita he kuvasivat harrastuksikseen. Kotona esimerkiksi katsotaan televisiota, kuunnellaan musiikkia, tehdään palapelejä, piirretään ja väritetään värityskirjaa. Eräs haastateltava kertoi myös joskus tekevänsä käsitöitä. Kotona ollessa myös urheillaan. Eräs haastateltavista kertoi treenaavansa punteilla ja ajavansa kuntopyörällä. Useampi haastateltavista mainitsi myös käyvänsä lenkillä.

Mitä mää sanoisin...meit..meit asuu kolme niin meillä on jaettu silleen noi kotihommat että mulla on kolme päivää viikossa aina kotityöt ja...ja sitte tuota kyl määki ulkoilen kulla on sellanen viilis, että mä haluan lähtee ulos..ulkoileen.

Kotona...joku tulee vieras niin mää keitän...

Sitte mulla harrastus värikirja...

Haastateltavien vapaa-aika suuntautui myös kodin ulkopuolelle. Useampi heistä kertoi käyvänsä kerran viikossa taidepiirissä. Myös liikunnallisia harrastuksia löytyi. Eräs haastateltavista mainitsi keilailusta ja toinen kertoi käyvänsä liikuntakerhossa. Erään haastateltavan puheesta kuvastui hyvin aktiivinen vapaa-ajan elämä. Yksi haastateltavista kuvasi poikakaverinsa kanssa yhteistä harrastusta. He käyvät hänen sanojensa mukaan katsomassa autorallia.

No mää..mun vapaa-aika on semmosta että urheilen paljon että...kävelen paljon.. ja sitte käyn..ul..lenkkeilemässä ja välillä käyn pyöräilemässä..sitte oon paljon kavereitten kaa ja...

Myös aikaisempia harrastuksia mainittiin tässä yhteydessä. Eräs haastateltava kuvasi hyvin tarkoin koripalloharrastustaan, jota oli harrastanut kouluaikana omalla paikkakunnallaan. Hän mainitsi myös menneestä musiikkiharrastuksestaan. Toinen haastateltava kertoi pitkäaikaisesta jalkapalloharrastuksestaan, jota harrasti ennen nykyistä liikuntaharrastustaan. Haastateltavien kuvauksista kävi myös ilmi, että aikaisempia harrastuksia hahuttaisiin alkaa harrastamaan joskus uudelleenkin.

--- mutta ennen sitä mää harrastin 14 vuotta niin jalkapalloa -
--.

9.4.2 Unelmaharrastukset

Aikaisemmat, lopetetut harrastukset olivat myös useamman haastateltavan unelmaharrastuksia. Ratsastaminen oli esimerkiksi kahdelle haastateltavalle tällainen harrastus. Syitä aikaisempien harrastusten loppumiseen löytyi useita. Eräs haastateltava mainitsi nykyiselle paikkakunnalle muuton syyksi ratsastusharrastuksen loppumiseen. Toinen haastateltava oli sitä mieltä, että hänen ei kannata aloittaa unelmaharrastuksiaan, flamencon tanssimista ja ratsastusta, koska hän mahdollisesti muuttaa uudelle paikkakunnalle lähikuukausien aikana.

--- Kyllä mää sitte varmaan alotan ku mää muutan sinne uuteen paikkaan tossa ens vuonna ni sitte...

Eräs haastateltava mainitsi unelmaharrastukseksi korinpunonnan. Hän oli sitä joskus aikaisemmin kokeillut, mutta omien sanojensa mukaan se ei ole koskaan ollut hänen harrastuksensa. Nyt sitä olisi mukava joskus tehdä. Syyksi sille, että korinpunontaa ei tämän haastateltavan mielestä ole kovin helppoa järjestää, hän mainitsi että materiaalien suhteen tarvittaisiin pientä rituaalia. Lisäksi harrastus vaatisi pari työtasoja. Mitä pieni rituaali haastateltavan puheessa tarkoittaa, jää hieman epäselväksi.

No siinä voi olla tota niinkun tota siinä voi olla tota tämmönen niinkun...tämmönen erillinen työ...työpiste tämmönen kohde joka niinku vaatis niinkun enemmän niinkun tällasta pientä ri..rituaalia näitten ihan materiaalien suhteen ihan käyttää muuten.

Kaikki haastateltavat eivät osanneet nimetä mitään unelmaharrastusta. Eräälle haastateltavalle unelmaharrastus-termi oli myös epäselvä. Käsitettä avattiin haastattelutilanteessa viittaamalla sellaisiin tilanteisiin haastattelun aikana, jolloin tämä haastateltava oli maininnut joitakin unelmiaan.

9.4.3 Harrastamiseen liittyvät kokemukset

Harrastaminen oli erään haastateltavan mukaan turhaa. Syiksi niiden kokemiseen turhina, hän mainitsi muun muassa asumisyksikön vuokran, joka on hänen mielestään ylimitoitettu. Hän viittasi myös mielialan laskuun, jolla on vaikutusta harrastamishalun vähenemisessä. Toinen mainitsi harrastukseensa tarkoin sitä, mitä hänen kannattaa harrastaa.

--- se vie se [asuinpaikan] vuokraki vie multa ihan hirveesti rahaa ja se on ylimitotettu vuokra ja tuota ei se oo....ei se oo vaan ku se ihminen ku se sitte masentuu ja tulee kaikkee niin...sitte ei ei oo ei oo sellasta halua [huokaa hiljaa]mmm.

Harrastuksista kerrottiin mielellään, niin kuin erään haastateltavan lauseesta voisi päätellä:

Mitähän minulla oli vielä...se on pitkä lista.

Harrastuksista oli päätetty pääasiassa itse. Eräs haastateltava mainitsi, että hänen tukena harrastuspäätösten tekemisessä on ollut myös jompikumpi hänen vanhemmistaan. Lopullisen päätöksen harrastuksista hän tekee omien sanojensa mukaan kuitenkin itse.

...niin ja sitten lopulta silleen päättäny et...mutta mää en voi sitten tota mää en voi itte kaikista niistä päättää ainakaan...

9.4.4 Kokemus vapaa-ajan kontrolloinnista

Vaikka haastateltavat kuvasivat hyvin monipuolisesti vapaa-aikansa harrastuksia, kuvastui erään haastateltavan puheesta myös kokemus vapaa-ajan kontrolloinnista. Tällä haastateltavalla ei sanojensa mukaan ollut vapaa-aikaa ollut vähään aikaan. Haastatteluhetkellä hänellä ei mielestään ollut harrastuksiakaan. Niitä oli kuitenkin aikaisemmin ollut. Tarkemmin hänen illanviettotavoistaan kysyttäessä hän kertoi lukevansa kirjoja ja miettivänsä elämää. Tämän hetkisen elämän hän koki levottomaksi, ei normaalin ihmisen elämäksi.

On niitä on ollu mutta ei niitä hirveesti ku sitä..sitä jotenki.....sitä sitä on niitä harrastuksia ollu, mutta ei niitä nyt oikeen oo että...ni'in ei oo [huokaa].

Sama haastateltava koki asumisyksikkönsä taholta tulevan kohtelun negatiivisena. Hän koki kohteluunsa liittyvät toiminnot ihmiskysymyksiksi, jotka tarkoitti hänen puheessaan väärää kohtelua. Hän tunnisti myös omat oikeutensa: ketään ei saa kohdella väärin huolimatta siitä, onko henkilöllä jokin vamma, vai ei. Omasta mielestään häntä myös kontrolloitiin liikaa. Sellaista ei hänen sanojen mukaan pitäisi edes tapahtua. Haastateltava kuvasi myös kyseisessä paikassa olevaa väärää asennetta, joka tarkoitti hänen puheessaan puhelinaikojen sekä muiden systeemien eli rajoitteiden laittamista asukkaille.

--- ja mun oikeuksista on myös kyse, et oli ihminen kehitysvammainen tai normaali ni ei se asenne mikä tuolla paikassa niin...meitä asukkaita kohtaan on niin se on...se on väärä asenne, että... ---

9.5 Kirjastopalvelut

Yhtä henkilöä lukuun ottamatta kaikki haastateltavat olivat käyneet joskus kirjastossa. Kenenkään haastateltavan vastauksesta ei käynyt ilmi, että kirjastossa tulisi käytyä säännöllisesti. Eräällä haastateltavalla kirjastopalvelut tulevat kuitenkin asuinpaikan lähelle, kun kirjastoauto käy joka toinen viikko. Siellä hänellä tulee käytyä. Tämä haastateltava oli käynyt myös pyörällä kirjastossa.

Oon mää siit on kyllä aikaa jo ku mää oon käyny, mutta...en oo nyt käyny pitkään aikaan.

Haastateltavien mukaan kirjastossa voitaisiin käydä enemmän, jos mahdollisuudet olisivat paremmat. Syiksi tämän hetkiseen kirjastossa käynnin vähyyteen, mainittiin esimerkiksi pitkä matka. Kirjastoon mennäkseen täytyisi käyttää erään haastateltavan mukaan julkista kulkuvälinettä. Toinen haastateltava mainitsi myös, että tukihenkilön kanssa pääsee harvoin kirjastoon. Kolmas haastateltava ei lue kovin paljon kirjoja ja sen vuoksi hänellä ei ollut tarvetta käydä nykyistä enempää kirjastossa.

Kyl mä haluisin mutta ku niin harvoin pystyy tukihenkilön kans läh..menemään että...niin.

No se johtuu siitä että mun uu..asun niin pitkä matka sinne että täytyy käyttää jo jotain kulkuvälinettä sinne suuntaan jo.

Kirjastossa käydessä lainataan kirjoja ja lehtiä. Niitä myös luetaan paikanpäällä. Eräs haastateltava kertoi kuuntelevansa kirjastossa musiikkia. Toinen haastateltava käy kirjastossa käydessään Internetissä. Syyksi tähän hän mainitsi, että ei ole saanut hankkia omaa tietokonetta.

--- mää oon yleensä ku siellä pystyy myös kuunteleen musiikkia ni oon siellä käyny musiikkii kuuntelemassa.

9.6 Kulttuuripalvelut

Haastateltavilla oli monenlaisia kulttuurikokemuksia. Elokuviissa oli esimerkiksi käyty työtoiminnan porukan kanssa. Lisäksi useampi haastateltava kertoi olleensa Kehitysvammaisten tukiyhdistyksen järjestämällä teatterireissulla. Lähes kaikki haastateltavista olivat olleet joskus mukana myös Kehitysvammaisten tukiyhdistyksen järjestämällä risteilyreissuilla. Yksi haastateltavista oli käynyt risteilyllä äitinsä kanssa ja hän haluaisi mennä vielä uudelleenkin.

Omalla vapaa-ajalla oli myös käyty teatterissa ja elokuvissa. Useampi haastateltava oli käynyt myös museoissa, taidenäyttelyissä sekä konserteissa. Yksi haastateltavista kertoi esimerkiksi käyneensä äitinsä kanssa tuttavien pianokonsertissa. Toisen haastateltavan puheesta kuvastui, että hän käy aika usein kulttuurista nauttimassa. Hänellä oli lähes kaikista haastattelutilanteessa esille nousseista kulttuuritoiminnoista kokemusta.

Kyllä mää aina käyn silloin tällön teattereissa ja elokuvissa...niin.

Minä oon ollu äitin kanssa kyllä yks risteilyllä kylä...mmm...vaan yks.. yks kerta...haluan mennä vielä uudelleen...

Kulttuurista nautitaan yleensä läheisten tai suuremman porukan kanssa. Haastateltavat mainitsivat Kehitysvammaisten tukiyhdistyksen, tukihenkilön ja tyttökaverin henkilöiksi tai porukaksi, joiden kanssa kulttuurista nautitaan. Eräs haastateltava kertoi olleensa vuosia sitten teatterissa myös kouluporukan kanssa.

No mää oon käyny sen [tyttökaverin] kanssa elokuvissa. Käyvään yleensä kahestaan.

Mä olen käyny ihan tukihenkilön kans olen käyny siinä...sitte joskus nuorempana sitte ollut tota käyny ihan kouluajanaki oon saattanu käydä.

Kulttuurista haastateltavat voisivat nauttia vielä useammin kuin se haastateltuhetkellä oli mahdollista. Syiksi, mainittiin esimerkiksi rahojen vähyyys. Eräs haastateltava kertoi, että hän voisi joskus käydä teatterissa, mutta ei ole vielä löytänyt sopivaa näytöstä, jota menisi katsomaan.

Mulla tulee päällimmäisenä siinä kyllä mun kulut...mmm.

No ei...eeeöö..ei ...ei oo löytyny semmosta sopivaa mitä voisoin mennä kattoon.

Haastateltavista lähes kaikki olivat joskus elämänsä aikana olleet myös mukana kulttuurin tuottamisessa. Sillä tarkoitettiin tässä yhteydessä esiintymistä jossakin tai sitä, että omia töitä oli ollut esillä jossakin näyttelyssä.

Pääasiassa näistä tilanteista oli kuitenkin kulunut jo useampia vuosia. Esiintymisiä oli ollut esimerkiksi musiikkikerhoon ja rumpujen soittamiseen liittyen. Eräs haastateltava mainitsi myös jollakin leirillä olleen lauluesiintymisen. Toinen haastateltava mainitsi, että hänen töitään oli ollut joskus myös taidenäyttelyssä esillä. Kenelläkään haastateltavista ei ollut kuitenkaan tällä hetkellä halukkuutta esiintymiseen tai muuhun kulttuurin tuottamiseen.

Kyllä mää kouluajana esiinnyin suurelle yleisölle ja sitte soittelin rumpuja yhdessä musiikkiluokassa.

9.7 Liikuntapalveluiden käyttäminen

Vapaa-aikaan liittyvän liikunnan lisäksi haastateltavat kuvasivat liikuntaan liittyviä harrastuksiaan. Eräs haastateltava kertoi kävelevänsä jumppaan, koska hänen leikatulle jalalleen kävely tekee hyvää. Myös muut mainitsivat tässä yhteydessä lenkkeilyä. Toiselle haastateltavalle kävely on henkireikä, josta hän saa voimaa. Kolmas kertoi kävelevänsä talvisin ja kesällä ajavansa pyörällä.

No kotona aina silloin ku huvittaa lähtee ni meen tekeen pienen lenkin.

Julkisista liikuntapaikoista haastateltavat käyttivät eniten uimahallia. Eräs haastateltava kertoi uivansa kesäisin järvessä, ollessaan mökillä. Toinen haastateltava oli käynyt uimahallissa yksin. Kolmas haastateltava kertoi käyneensä uimahallissa joskus aikaisemmin isänsä ja myöhemmin kerran siskonsa kanssa. Nyt hän ei ollut pitkään aikaan käynyt uimahallissa, mutta hän haluaisi mennä, kunhan hänen leikattu jalkansa on parantunut.

...no melkeen niinku kesäajasta on tuota puolet melkeen kotonan mutta nyt mää oon ollut tota...mää oon niinku puolet ollut tota melkeen ollu mökillä koko kesän ollu..tuota mulla tulee niinku tota mää oon niinku nyt tänä vuonna uinu aika paljon kesällä muuten.

Minä en voi mennä uimaan koska tämä on vielä haava vielä...

Lenkillä suurin osa haastateltavista kertoi käyvänsä yksin. Eräs haastateltava on käynyt myös tyttökaverinsa kanssa. Toiselle haastateltavalle yksin lenkille meneminen on aivan ehdoton asia.

No mää oon käyny eri paikoissa lenkkeilemässä välillä yksin ja välillä käyn sitte mun kullan kanssa jonka kanssa asun...sen kans.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa työhön sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyviä osallisuuden kokemuksia on peilattu aikaisempien, aiheeseen liittyvien tutkimusten valossa. Tämän lisäksi tulosten pohjalta laadituissa johtopäätöksissä näkyy tutkijan omia ajatuksia ja mieleen nousseita tutkimuksen aiheeseen liittyviä kysymyksiä.

Kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokemukseen vaikuttavat asiat ovat tämän opinnäytetyön tutkimuksen pohjalta saatujen tulosten mukaan hyvin samankaltaisia kuin aikaisemmissa kehitysvammaisten henkilöiden kokemuksia kartoittaneissa tutkimuksissa. Tämän opinnäytetyön tulokset vahvistavat siis osaltaan sitä, millaiset asiat yleensä tukevat kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokemusta. Tästä huolimatta eri tutkimusten tulokset ovat kuitenkin omalla tavallaan ainutlaatuisia ja tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden näköisiä. Niin ovat tämänkin opinnäytetyön tulokset.

Tämän opinnäytetyön tärkeimpänä johtopäätöksenä voidaan tulosten mukaan pitää sitä, että kehitysvammaisille henkilöille on tärkeää saada olla mukana vaikuttamassa omaan elämään liittyviin asioihin. Jos kehitysvammaisilla henkilöillä ei ole lainkaan mahdollisuutta päättää elämänsä tärkeistä asioista, vaikuttaa se elämän mielekkyyden kokemukseen hyvin laajasti.

Tulosten perusteella laaditut johtopäätökset jaettiin alalukuihin alkuperäisten pääteemojen mukaisesti (Taulukko 1) muuten, mutta liikunta-, kirjasto-, ja kulttuuripalvelut on yhdistetty johtopäätöksissä saman alaluvun alle. Päivittäisiin työtehtäviin vaikuttaminen -alaluku sisältää aika laajalti asiaa työtoiminnassa koettuun osallisuuteen liittyen. Muut alaluvut ovat hieman pienempiä kokonaisuuksia.

10.1 Päivittäisiin työtehtäviin vaikuttaminen

Haastateltavat kuvasivat päivittäisiin työtoiminnan työtehtäviin liittyvää päätöksenteon mahdollisuutta pääasiassa positiivisesti. Kuvauksista tuli ilmi, että työtoiminnan arjessa on hetkiä, jolloin työtehtävä on mahdollista valita itse. Toisinaan valinta tapahtuu taas tilanteen mukaisesti ohjaajan tukemana. Ohjaajan tuki koettiin joidenkin haastateltavien taholta hyvin tärkeäksi, koska ohjaaja oli neuvon ja tuen antaja.

Myös Misukka (2009) sai samansuuntaisia tuloksia tutkiessaan työn merkitystä kehitysvammaisille henkilöille itäsuomalaisessa työkeskuksessa. Hänen tutkimuksensa tuloksista nousi kokemus työnohjaajien merkityksellisyydestä eli heiltä voi saada neuvoja. Misukan (2009) tutkimuksessa eräs haastateltava koki työnohjaajan myös työllistäjänä. Samalla tavalla myös tässä opinnäytetyössä tuli esiin se, että ohjaajalta on mahdollisuus kysyä, mitä työhommia milloinkin tehdään.

Misukka (2009) on jakanut omassa tutkimuksessaan haastateltavien kokemukset heidän vastaustensa mukaan elintasosuuntautuneisuus-, yhteisyyssuhteet -suuntautuneisuus- ja itsensä toteuttaminen -suuntautuneisuus mallin mukaisesti ajatteleviin. Näiden eri suuntautuneisuusmallien mukaisesti määrittyivät myös hänen haastattelemiensa kehitysvammaisten henkilöiden kokemukset työtoiminnan ohjaajien roolista ja merkityksestä omaan työskentelyynsä.

Tämän opinnäytetyön tuloksissa korostui selvästi haastateltavien keskenään hyvin erilaiset tarpeet siinä, minkä verran he kokevat tarvitsevansa ohjaajan tukea työtoiminnan arjessa. Joillekin haastatelluille mahdollisimman itsenäinen päätöksenteko on hyvin tärkeää, kun taas jotkut tarvitsevat hyvin tiivistä ohjaajan antamaa tukea päivittäisessä toiminnassaan esimerkiksi työtehtävien valinnassa.

Kysyttäessä, mistä asioista haastateltavat haluaisivat päättää työtoiminnassaan, he toivat esiin useita asioita. Tärkeänä asiana esille nousi esimerkiksi omista henkilökohtaisista asioista päättämisen mahdollisuus. Osa heidän toiveistaan esitettiin valmiiksi kehittämisehdotuksiksi muotoiltuna. Osa niistä on varmasti myös aika pienellä vaivannäöllä toteutettavissa. Mahdollisuus tehdä haluamaansa työtehtävää tai siirtyminen toiselle työtoiminnan osastolle edes yhdeksi päiväksi kokeilemaan siellä tehtäviä töitä, ovat tutkijan oletuksen mukaan varmasti aika helposti toteutettavissa.

Työtoiminnassa haluttaisiin tulosten mukaan tehdä monenlaisia työtehtäviä. Haastateltavien puheissa oli myös mainintoja tehtävistä, joita todennäköisesti oli joskus työtoiminnassa tehty tai niitä tehtiin mahdollisesti edelleenkin. Haastateltavat mainitsivat esimerkiksi kortti- ja kassihommat. Tästä voisi ehkä tehdä johtopäätöksen, että tutut työtehtävät tuovat mielekkyyttä ja turvallisuutta päivittäiseen työtoiminnassa työskentelyyn.

Haastateltavat kuvasivat myös tilanteita, jolloin oma vaikuttamisen mahdollisuus työtehtäviin on hieman epäselvä. He eivät osanneet sanoa, onko heillä mahdollisuutta tehdä haluamiaan työtehtäviä. Tutkijalla herää kysymys, mikä vaikuttaa siihen, että työtoiminnassa ei uskalleta kysyä halut-

tujen töiden tekemisen mahdollisuutta. Tässäkin tapauksessa oli aikomus jossakin vaiheessa kuitenkin selvittää mahdollisuutta uuden työtehtävän kokeiluun

Tämän tutkimuksen valossa vaikuttaisi siltä, että kehitysvammaisia henkilöitä olisi hyvä kannustaa enemmän oman mielipiteensä esille tuomiseen. Tätä tutkimusta tehtäessä nousi tutkijan mieleen seuraavat kysymykset: onko osa kehitysvammaisista henkilöistä jo ehkä tottunut siihen, että heidän päätöksensä tekee joku muu kuin he itse? Onko ehkä mahdollista että heille on tullut joskus myös kokemus, että omalla mielipiteellä ei ole niin suurta vaikutusta heitä itseään koskevissa asioissa.

Erään haastateltavan kuvauksessa sekä kehitettävistä asioista työtoiminnassa että mainintana työtoiminnan mukavista asioista, toistuivat samat alihankintatöihin liittyvät tehtävät. Mistä tämä johtui? Olisikohan kysymys siitä, että tämä haastateltava koki nämä tehtävät mielekkäiksi, mutta näiden lisäksi hän toivoi hieman laajempaa työvalikoimaa?

Työtoiminnan arkeen sisältyi haastateltavien kokemuksen mukaan myös joitakin epämukavia asioita. Pääsääntöisesti nämä olivat sellaisia, jotka ovat korjattavissa pienillä muutoksilla. Kovaäänistä radion pauhaamista, huutamista ja kiroilua voisi olla mahdollista ainakin vähentää työtoiminnassa. Myös Leinon (2009) Kehitysvammaliitolle tekemään selvitykseen haastatellut kehitysvammaiset, työkeskuksessa työskentelevät henkilöt kokivat metelin työkeskuksessa työskennellessään häiritsevän suureksi.

Erään haastateltavan mainitsemaa työtehtävien monimutkaisuuden kokemuksesta voi ehkä työtehtäviä helpottamalla vähentää. Toisaalta kysymys voi olla tässä tapauksessa myös omien kykyjen epäilystäkin. Joka tapauksessa työtehtävien monimutkaisuuden kokemus on hänen kokemuksensa ja se on tärkeä ottaa todesta. Tällaista työntekijää voi ehkä myös auttaa kannustamalla luottamaan omiin kykyihinsä enemmän. Taksin ajoissa tulemiseen ei työtoiminnan taholta varmasti kovin paljon voida vaikuttaa muuten kuin antamalla palautetta taksikeskukseen myöhästymisen ollessa toistuvaa.

Haastateltavat mainitsivat myös sen, että työttömyys ei olisi mukava asia. Työttömyydellä tarkoitettiin tässä yhteydessä luultavasti sitä, että ei olisi paikkaa, johon lähteä sovittuina päivinä. Nyt kuitenkin jokaisella haastateltavalla oli päivittäin paikka työtoiminnassa. Toisaalta haastateltavat saattoivat viitata työttömyydellä myös tilanteeseen, jolloin omalla osastolla ei ole tarjolla esimerkiksi alihankintatöitä. Tällainenkin tilanne on mahdollista. Silloin ohjaaja on hyvin merkittävässä roolissa pyrkiessään työllistämään työtoiminnassa käyviä henkilöitä. Tällaisessa tilanteessa myös työtoiminnan arjessa olevilla muilla toiminnoilla on suuri merkitys. Osin tästäkin lähtökohdasta päätettiin aloittaa tämän opinnäytetyön keskustelu-ryhmätoiminta.

Erään haastateltavan kokemuksessa vapaa-ajan kontrolloinnista, tuli esiin myös kokemus, että tällaisessa epämukavaksi koetussa tilanteessa töihin tulee ihan mielellään. Tämän siis voisi päätellä korostavan myös työtoiminnan tärkeää merkitystä. Ehkä omaa tilannettaan ja elämää tulisi enemmän mietittyä, jos ei olisi päivisin paikkaa johon mennä.

Näiden kokemusten pohjalta, tämän tutkimuksen valossa voidaan päätellä, että haastateltavat pitävät työrauhaa tärkeänä asiana. Myös työtehtävien mielekkyys ja hallinnan tunne siitä että selviää päivittäisestä työtehtävästä, näyttäisi tämän opinnäytetyön tulosten mukaan olevan merkitystä. Tieto siitä, että on paikka, johon joka päivä voi mennä, antaa varmasti paljon omanarvontuntoa ja sillä on varmasti myös merkitystä elämän mielekkyyden kokemukseen.

Myös Leinon (2009) selvitykseen haastatelluista henkilöistä osa koki työtoiminnan elämänhallinnan kannalta tärkeäksi. Työtoiminnan tärkeänä kokemiseen vaikutti muun muassa se, että siellä olo tuo merkitystä ja rytmiä elämään. Leinon selvitykseen haastatellut henkilöt kokivat saavansa työstään myös mielihyvän tunnetta. Tähän ei vaikuttanut kuitenkaan hänen selvityksen tulosten mukaan se, työskenneltiinkö työtoiminnassa vai jossain muualla. Oleellisin asia mielihyvän kokemisessa oli se, että työnkuvaan oli itse saanut olla vaikuttamassa. Tarkoitettiinko tällä sitä, millaisessa työpaikassa työskennellään vai sitä millaisia työtehtäviä tehdään, jää kuitenkin epäselväksi.

Päällimmäisenä haastateltavien puheesta nousi kuitenkin tyytyväisyys työtoiminnassa tehtäviin töihin, työntekijöihin sekä työkavereihin. Työtoiminnassa mukavina pidettyjen asioiden joukossa oli myös sellaisia, jotka selvästi olivat vaihtelua työtoiminnan perinteisille arjen tehtäville. Näistä esimerkkeinä haastateltavat mainitsivat retket ja ulkoilut sekä toiveen diskon järjestämisestä useammin. Työtehtävät koettiin mukaviksi pääsääntöisesti silloin kun ne olivat itselle mieluisia. Kädentöistä pidettiin esimerkiksi siksi, että niiden tekemisestä nautittiin. Myös Erikssonin (2008) tutkimuksessa tuli esiin, että rahallista korvausta tärkeämpi työssä viihtymisen kannalta on se, että työtoiminnassa on mielekästä tekemistä.

Haastateltavien kuvauksissa ilmeni myös se, että työtoiminnassa on mahdollisuus omaan päätöksentekoon. Sitä kautta myös osallisuuden kokemuksia löytyi. Johtopäätöksensä voisi ajatellakin, että omaan elämään liittyviin asioihin ja valintoihin vaikuttaminen lisää osallisuuden tunnetta. Se, kuinka isosta päätöksestä on kysymys, ei välttämättä ole merkityksellistä. Tärkeintä on antaa kehitysvammaisenkin henkilön itse kertoa mielipiteensä ja tarvittaessa on hyvä tukea häntä hänen elämäänsä liittyvissä päätöslanteissa.

10.2 Unelmatyöhön vaikuttamisen mahdollisuus

Haastateltavilla oli monenlaisia syitä siihen, miksi he halusivat työskennellä jossain muualla, kuin työtoiminnassa. Useampi heistä mainitsi pitävänsä ihmisten kanssa olemisesta ja he halusivat sen vuoksi työhön, jossa on mahdollisuus olla ihmisten parissa. Myös aikaisemmat kokemukset esimerkiksi ravintola-alan työharjoitteluista vaikuttivat mahdollisesti halun työskenellä alalla.

Heidän unelmatöihin liittyvien kuvausten perusteella voisi ehkä päätellä, että he unelmoivat niistä työtehtävistä, joissa ovat saaneet joskus aikai-

semmin olla ja joissa he ovat viihtyneet hyvin. Ehkä he ovat kokeneet myös pärjänneensä hyvin näissä työtehtävissä. Tämän opinnäytetyön tutkimustulosten pohjalta nousi mieleen myös kysymys: olisiko kehitysvammaisille henkilöille tarpeen kuitenkin kertoa enemmän myös muista työskentelymahdollisuuksista työtoiminnan lisäksi?

Muihin työllisyysmahdollisuuksiin liittyvien asioiden käsittelyyn on saatavilla hyvää materiaalia Kehitysvamma-alan verkkopalvelun Internet-sivustolta. Selkokielisellä sivustolla esitellään laajasti eri työllisyysmahdollisuuksia. Sivuilla on myös materiaalia eri työllisyysmuotoihin liittyvien unelmien kartoittamiseen. (Työ n.d.)

Joidenkin tämän opinnäytetyön tutkimukseen haastateltujen henkilöiden puheista kuvastui myös sellainen asia, että työtoimintaa ei pidetä lopullisena työpaikkana itselle. Mahdollisesti tämän vuoksi työtoiminta koettiin välivaiheena, ennen muihin töihin siirtymistä. Työtoimintaan osallistuvat henkilöt ovat hyvin laaja joukko erilaisia kehitysvammaisia henkilöitä. Tämän vuoksi edellä mainitun työtoiminnan välivaiheeksi kokemisen tunteen, voisi päätellä olevan tavallisempaa niille henkilöille, jotka ovat enempi tietoisia myös muista työn tekemisen mahdollisuuksista.

Vaikka muualla työskentelyyn oli tulosten mukaan halua, useamman haastateltavan mielestä työtoiminta on tällä hetkellä kuitenkin hyvä työskentelypaikka. Ainakin niin kauan kuin siirtyy muualle töihin, kuten eräs haastateltava asian ilmaisi.

10.3 Työstä saatava vastine

Tässä opinnäytetyössä haastateltujen henkilöiden mainitsema mielihyvän kokemus työstä saatavana vastineena, on esiintynyt myös muissa vastaavissa, kehitysvammaisten työhön liittyvissä tutkimuksissa. Erikssonin (2008) vammaisten henkilöiden elinoloista tekemässä tutkimuksessa, tuli myös esiin työstä saatava mielihyvän kokemus. Mielihyvän kokemuksen lähteenä hänen tutkimustulosten perusteella voitiin pitää sitä, että kehitysvammaiselle henkilölle oli löydetty työ, joka oli hänelle sopiva ja jonka hän osasi hyvin.

Myös tämän opinnäytetyön tulosten perusteella voisi ehkä tehdä johtopäätöksen, että sopiva työ ja tekijä ovat kohdanneet. Mikä tärkeintä, tekijä kokee saavansa työstään mielihyvää, jonka voisi ajatella olevan myös elämän mielekkyyden kokemisen kannalta hyvin tärkeää. Tutkijana voisi ajatella, että töihinkin tulee mielellään kun tekeminen on omiin kykyihin sopivaa ja mielekästä.

Työtoiminnasta saatavan työosuusrahan vähyys tuli esille tässä opinnäytetyössä haastateltujen kertomuksissa. Sama kokemus on ilmennyt myös muissa kehitysvammaisten henkilöiden työhön liittyvissä tutkimuksissa. Leinon (2009) ja Misukan (2009) tutkimuksiin haastatellut henkilöt mainitsivat myös työosuusrahan vähäisestä määrästä. Leinon tutkimuksessa (2009) esiin nousi myös se, että usein työtoiminnassa olevat henkilöt jou-

tuvat maksamaan lounaastaan enemmän, kuin heille maksetaan työosuusrahaa päivittäisestä työskentelystä.

Misukan (2009) käyttämän Allardtin (1976) hyvinvointiteorian elintasosuuntatuneisuus näkyi hänen tutkimuksen tuloksissa juuri työstä saatavan rahan kautta. Hän on tutkinut asiaa hyvin tarkasti väitöskirjassaan ja saanut selville, että haastatellut henkilöt ilmaisevat rahan tärkeyttä sekä välineellisenä, että kokemuksellisenä asiana. Kokemuksellisuus tulee esiin siinä, että raha tuo muun muassa itsenäisyyden ja riippumattomuuden kokemusta. Näiden tulosten pohjalta voisi ehkä päätellä työstä saatavan rahakorvauksen merkitsevän kehitysvammaisille henkilöille hyvin samankaltaisia asioita kuin kenelle tahansa kansalaisista.

10.4 Vapaa-aikaan vaikuttamisen mahdollisuus

Haastateltavien vapaa-ajan kuvauksista ilmeni päällimmäisenä asiana se, että heillä oli vapaa-ajallaan harrastustoimintoja. Niitä oli kotona, mutta myös ryhmämuotoisina, järjestettyinä harrastuksina. Myös unelmaharrastuksia osattiin nimetä. Ne olivat useimmiten harrastuksia, joita oli joskus aikaisemmin harrastettu.

Tässä opinnäytetyössä haastateltujen henkilöiden harrastukset olivat hyvin samankaltaisia kuin muissa kehitysvammaisten harrastuksia kartoittaneissa tutkimuksissa. Leinon (2009) selvityksessä mainittiin juuri samat harrastukset kuin tämän opinnäytetyön tuloksissa nousi esiin. Yleisiä harrastuksia kehitysvammaisilla henkilöillä ovat juuri erilaiset ryhmämuotoiset kerhot ja kotona olevat harrastukset, esimerkiksi television katseleminen tai musiikin kuuntelu. Harrastamisen esteeksi tai sitä edesauttaviksi seikoiksi nousivat aivan samankaltaiset asiat tässä opinnäytetyössä ja Leinon (2009) tekemässä tutkimuksessa. Näitä olivat esimerkiksi rahatilanne, tuensaannin mahdollisuus sekä harrastuksiin kulkemiseen liittyvät seikat.

Tässä opinnäytetyössä harrastusten kautta saatavaa osallisuutta tarkasteltiin lähinnä siitä näkökulmasta, että kartoitettiin millaisia harrastuksia haastatelluilla on ja miten he kokevat oman päätäntävaltansa harrastuksiin liittyen. Jos asiaa tarkastellaan aidon osallisuuden toteutumisen näkökulmasta, voisi olla kuitenkin hyvä miettiä, onko tarpeen että kehitysvammaisten henkilöiden harrastaminen tapahtuu pääasiassa heidän omissa ryhmissään tai kotona? Koska tätä asiaa ei ollut tarkoitettu selvittää tässä opinnäytetyössä, ei se noussut esiin haastateltavien vastauksissakaan.

Vaikka kokemukset harrastamiseen liittyen tässä opinnäytetyössä olivat pääasiassa positiivisia, haastatteluaineistosta ilmeni myös yksittäinen kokemus harrastamisen turhuuteen liittyen. Tämä haastateltava kuvasi tunteen, että hän ei viitsi harrastaa koska nykyiseltä paikkakunnalta on suunnitteilla muuttaa pois. Koska haastattelussa esiintyi myös vapaa-ajan toimintoihin liittyviä rajoittamisen kokemuksia, voisi siltäkin arvella olevan ainakin hieman merkitystä harrastamisen turhana kokemisen tunteeseen.

Tulosten perusteella voitaisiin päätellä, että haastateltavilla on osallisuuden kokemuksia harrastamiseen ja kulttuuritoimintoihin liittyen. He ilmai-

sivat harrastamiseen liittyvät kokemukset pääasiassa positiivisina. Esiin nousi kuitenkin myös yksittäinen kokemus vapaa-ajan kontrolloinnista. Haastattelussa esiin tulleiden kokemusten perusteella, voisi kontrollointi-kokemuksen päätellä vaikuttavan elämisen mielekkyyteen hyvin laajasti.

10.5 Liikunta-, kirjasto- ja kulttuuripalvelut

Tulosten perusteella liikunta-, kirjasto- ja kulttuuripalveluita oli käytetty jonkin verran. Haastateltavien joukossa ei ollut yhtään henkilöä, joka ei olisi joskus käyttänyt näitä palveluita. Lähes poikkeuksetta kaikilla haastateltavilla oli useammanlaisia kulttuurikokemuksia.

Kulttuurista nautittiin sekä läheisten, että suuremman porukan kanssa. Suurempi porukka tarkoitti haastateltavien puheessa joko työtoiminnan porukkaa tai Kehitysvammaisten tukiliittoa. Myös Eriksson (2008) on maininnut tutkimuksessaan että omien, henkilökohtaisten harrastusten lisäksi hänen tutkimuksessaan haastatteleminen vammaisille henkilöille oli tärkeää osallistua erilaisten vammaisjärjestöjen järjestämiin virkistystapahtumiin ja retkille. Tässä opinnäytetyössä haastatellut henkilöt mainitsivat käyneensä Kehitysvammaisten tukiliiton järjestämällä teatteri- ja risteilyreissuilla.

Epäkohdiksi vielä täydemmän osallisuuden toteutumiseksi tulosten perusteella nousivat esimerkiksi kirjastopalveluihin liittyen se, että tukihenkilön kanssa on niin harvoin mahdollista päästä kirjastoon. Myös pitkä etäisyys kotoa kirjastolle heikensi mahdollisuutta sinne pääsulle. Samansuuntaisia, yksittäisten haastateltavien kokemuksissa esiintyviä epäkohtia oli myös esimerkiksi mahdollisuus uimahallin käyttöön. Jos olisi kaveri, voisi siellä käydä tulosten mukaan useammin. Myös Mäkisen (2010) opinnäytetyön tulosten perusteella, nousi tuen puute yhdeksi osallisuutta heikentäväksi asiaksi.

Tulosten perusteella voisi ehkä päätellä, että kaikki kehitysvammaiset henkilöt eivät edes koe tarpeelliseksi käydä kirjastossa kovin usein. Varsinkin siinä tapauksessa, jos kirjojakaan ei tule luettua kovin paljon. Myös liikuntapalveluiden kohdalla näkyi se, että yksittäisille haastateltaville riitti liikkuminen ulkona, eikä silloin edes koettu tarvetta muiden liikuntapalveluiden käyttämiseen.

11 POHDINTA

Pohdinnassa näkyy tutkijana olleen opiskelijan oma ääni, vaikka se muuten on tästä opinnäytetyöstä tutkimukselliseen luonteeseen liittyen häivytetty. Peruste tähän on se, että opinnäytetyöprosessi oli kuitenkin kokemuksena ammatillisen- ja ihmisenä kasvun kannalta niin merkittävä ja toisaalta henkilökohtainen, että nämä kokemukset ja pohdinnat on haluttu tuoda omalla äänellä esille.

Palaan nyt Erikssonin (2008) tutkimuksessaan esittämään kysymykseen: ”hyvinvointiyhteiskunta pyrkii siis edelleen huolehtimaan vähäosaisistaan,

mutta haluaako se pitää heidät vieläkin piilossa, mahdollisuuksien ulottumattomissa?” Tärkeä kysymys. Ajattelen että yhteiskunnassamme eletään nyt muutostilaa myös kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuteen liittyvissä asioissa. Asioista keskustellaan avoimemmin ja yhteiskunnan taholta on myös havaittu se, että kehitysvammaisten henkilöiden täysivaltaisempi osallistumismahdollisuus parantaa heidän elämänlaatuaan. Tässäkin opinnäytetyössä haastateltujen henkilöiden kokemuksista nousi se, että omiin asioihin on halua vaikuttaa, vaikka tukea saattaisi joskus tarvita.

Tiedostan sen, että olen sortunut pohtimaan osallisuuteen ja ihmisoikeuskäsitteisiin liittyviä lähtökohтия opinnäytetyössäni ehkä liian laajasti. Työhön, kulttuuriin ja vapaa-aikaan liittyvä osallisuus on kuitenkin kehitysvammaisten henkilöiden arkipäivässä tapahtuvaa osallisuutta. Tästä huolimatta ajattelen, että YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista velvoittaa kansainvälisenä ihmisoikeussopimuksena Suomeakin sitoutumaan eri tavoin vammaisten kansalaisten osallisuuden edistämiseen. Tämän vuoksi Suomessa toteutettavaan vammaispolitiikkaan vaikuttavat ylemmät lähtökohdat, oli mielestäni tarpeellista ottaa esille.

Opinnäytetyötä tehdessäni olen oppinut hyvin paljon. Sosiaalialan kirjallisuus on esimerkiksi tullut aiempaa tutummaksi, vaikka kaikkea mielenkiintoista lähdeaineistoa en ole opinnäytetyössäni onnistunutkaan hyödyntämään. Tiedostan myös sen, että laajempi teoriapohjaan viittaaminen esimerkiksi johtopäätöksiä tehdessä, lisäisi päätelmäni sekä ajatusteni painoarvoa.

Prosessin aikana olen kuitenkin kehittynyt tiedonhankinnan taidoissa. Työelämässä toimimista varten olen oppinut myös sitä, mistä tietoa löytää. Tässä opinnäytetyössä suurin osa aineistosta on Internet-sivustoilta. Tiedostan, että tällaisten tietolähteiden suhteen on tarpeen olla kriittinen. Vammaispolitiikassa tapahtuu kuitenkin tällä hetkellä muutoksia hyvin paljon ja tämän vuoksi ajankohtaisin aineisto löytyy hyvin pitkälle Internetistä.

Opinnäytetyön aihetta miettiessäni, minulle oli selvää, että tutkin asiakkaiden kokemuksia jostakin asiasta. Kehitysvammaisten henkilöiden valinta opinnäytetyön kohderyhmäksi oli minulle hyvin selkeää jo ennen tähän prosessiin ryhtymistä. Olen kuitenkin miettinyt hyvin paljon sitä, oliko valitsemani aihe liian tavallinen? Onko sitä jo liikaa tutkittu? Lopulta olen tullut siihen tulokseen, että tavallisuus on hyvä asia. Arki kuuluu jokaisen ihmisen elämään ja siihen liittyvien kokemusten kuuleminen on tärkeää.

Valitsemani aihealueen, työhön sekä kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintojen osallisuuden kokemuksiin liittyen, koin kuitenkin lopulta aika laajaksi. Tämän vuoksi tulokset eivät ole syvyydeltään ehkä kovin vahvoja. Tällä hetkellä rajaisin aiheen joko työhön tai vapaa-aikaan ja kulttuuriin liittyväksi. Kulttuuri on käsitteenä hyvin laaja ja sen tarkastelu jäi nyt aika vähäiseksi opinnäytetyössäni. Toisaalta kulttuuriin liittyvät asiat voidaan liittää myös vapaa-aika-käsitteen alle, niin kuin olen tämän opinnäytetyön johdannossa maininnut. Kulttuuri on mainittu kuitenkin Suomen vam-

maispoliittisen ohjelman yhtenä sisältöalueena, yhdessä vapaa-ajan kanssa. Tämän vuoksi valitsin myös sen näkökulmaksi opinnäytetyössäni.

Tämän opinnäytetyön laatimisprosessista tuli lopulta aika pitkä. Ensimmäiset keskustelut mahdollisesta opinnäytetyön tekemisestä käytiin toimeksiantajan kanssa tammikuussa 2013. Sain kuulla väliaikaiselta työtoiminnan päälliköltä suunnitteilla olevasta työtoiminnan vapaamuotoisesta keskusteluryhmästä. Ajatuksena oli, että ryhmässä keskusteltaisiin ajankohtaisista, työtoiminnan asiakkaita kiinnostavista aiheista. Minulle ehdotettiin, että opinnäytetyöni voisi liittyä jollain tavalla tähän keskusteluryhmään. Tuolloin ei kuitenkaan sovittu sen enempää opinnäytetyön tekemiseen liittyvistä toimista. Muutkin mahdollisuudet opinnäytetyön aiheeksi jäivät vielä avoimiksi.

Asiaan palattiin uudelleen helmikuun loppupuolella 2013. Päätin tarttua keskusteluryhmään liittyvään aiheeseen, koska olin ollut mukana sen ensimmäisissä kokoontumisissa harjoitteluni aikana ja se oli aiheen lähtökohtana kiinnostava. Kiinnostus johtui siitä, että koen tärkeäksi, että kehitysvammaisilla henkilöillä on mahdollisuus ajatustensa ilmaisemiseen ryhmässä. Koen merkitykselliseksi myös sen, että heillä on mahdollisuus keskustella itselleen tärkeistä asioista.

Koko reilun vuoden kestäneen opinnäytetyöprosessin ajan aiheen keskiössä on ollut helmikuussa 2013 aloitettu työtoiminnan keskusteluryhmä. Muuten opinnäytetyön näkökulmat ovat eläneet hyvin paljon prosessin aikana. Syrjälän ja Nummisen (1988) mukaan laadullisessa tutkimuksessa tutkimusongelma tarkentuu koko prosessin ajan. Tutkimusta luonnehtivat jatkuva päätöksenteko ja lukuisat ongelmanratkaisut. Käytännön kenttäkokemuksessa prosessin aikana olleet johtoajatuksset saattavat muuttua tai vaihtua kokonaan. (Kiviniemi 2010, 71.)

Lopulliseen muotoon tutkimustehtävän ja tutkimuskysymysten osalta päädyttiin syyskuussa 2013. Aihe rajattiin selkeyden vuoksi Suomen vammaispoliittisen ohjelman VAMPO 2010–2015, kahteen sisältöalueeseen, jotka ovat työ sekä kulttuuri ja vapaa-aika. Sisältöalueiden pohjalta laadittiin opinnäytetyön tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset. Näiden pohjalta muodostui sitten aineiston keruussa käytetty teemahaastattelurunko.

Tässä opinnäytetyöprosessissa myös eettisyyteen liittyvät kysymykset ovat olleet hyvin keskeisinä. Yksi merkittävimmistä asioista on ollut se, että opinnäytetyön taustoihin liittyvät tunnistetiedot on kokonaan häivytetty. Tämän perusteena on se, että kohderyhmänä kehitysvammaiset henkilöt ovat mielestäni hyvin herkkä ryhmä. Vaikka tässäkin opinnäytetyössä haastatellut henkilöt olivat kaikki aikuisia, koen silti että heidän henkilöllisyyttänsä on hyvä suojella. Kaikkien aiheeseen liittyvien tunnistetietojen häivyttämistä puolsi myös se, että tärkeimpänä pidettiin sitä, että kaikki saavat ilmaista osallisuuden kokemuksiaan vapaasti. Ilman että heitä kykenisi tunnistamaan vastauksista.

Tämän opinnäytetyön kohderyhmä oli hyvin kirjava joukko kehitysvammaisia henkilöitä. Heidän keskenään hieman erilainen ymmärryksen taso

näkyi myös haastattelutilanteessa esimerkiksi vastauksissa ja kyvyssä ymmärtää haastattelukysymykset. Haastateltavien erilaiset tarpeet ja kokemukset näkyivät myös tutkimustuloksissa. Nämä olivat kuitenkin positiivisia asioita tutkimuksen teon kannalta ja rikastuttivat aineistoa.

Koska tämä opinnäytetyö oli ensimmäinen tutkimukseni, koin haastattelujen tekemiset merkittävinä oppimistilanteina. Ennen ensimmäistä haastattelua en kyennyt ollenkaan arvioimaan, miten hyvin tulen saamaan aineistoa tutkimuskysymyksiini. Tämä epäily johtui siitä, että en kuitenkaan tuntenut haastatteluun osallistuneita henkilöitä kovin hyvin, enkä ollut aikaisemmin haastatellut kehitysvammaisia henkilöitä. Haastattelukokemus oli lopulta positiivinen ja koin tärkeimmäksi sen, että jokainen haastateltava sai ilmaista oman mielipiteensä vapaasti, omalla tavallaan.

Pohdin prosessin aikana jonkin verran myös omaa toimintaani tutkimuksen tekijänä. Hirsjärven ym. (2007, 27) mukaan jo ensimmäistä tutkimusta tehtäessä on tärkeä harjaantua eettisten näkökulmien huomioinnissa. Koin haastattelutilanteet kuitenkin sen verran jännittäviksi, että en osannut ottaa huomioon kaikkia hyvän tutkimuksen tekemiseen liittyviä asioita. Tästä huolimatta olen kuitenkin tiedostanut asian.

Huomasin vasta aineistoa käsitellessä, että joidenkin vastausten kohdalla jonkun haastateltavan sanoman tarkoitus jäi hieman epäselväksi. Olen kuitenkin tiedostanut sen, että en voi tällaisessa tilanteessa ilmaista asiaa tosi-asiana. Voin vain arvella sanoman merkitystä.

Kaikille haastateltaville omien ajatusten ja kokemusten ilmaiseminen tai kysymysten ymmärtäminen ei ollut myöskään aivan helppoa. Joidenkin haastateltavien kohdalla jäin pohtimaan analysointia tehdessäni, ymmärsivätkö haastateltavat tekemäni kysymyksen tai saivatko he sanottua mieleen tulevat asiansa. Tiedostin haastattelutilanteessa kuitenkin hyvin sen, että en omilla kysymyksilläni johdattelisi haastateltavien vastauksia. Tein myös joitakin tarkentavia kysymyksiä, jos en ollut aivan varma vastauksen sisällöstä. Mietin myös haastattelutilanteessa, puhuinko liian monimutkaisesti?

Jo ennen haastattelujen suorittamista jouduin pohtimaan myös sitä, millä tavalla työtoiminnan keskusteluryhmään osallistuneiden läheiset suhtautuvat heidän opinnäytetyön tutkimukseen osallistumiseen. Esille tuli, että kaikkien ryhmään osallistuneiden läheiset eivät olleet antaneet lupaa tutkimukseen osallistumiseen. Varmistaessani osallistumishalukkuutta eräältä keskusteluryhmään säännöllisesti osallistuvalta, ymmärsin että hän itse olisi halunnut osallistua, vaikka huoltajat eivät olleet antaneet hänelle osallistumislupaa. Ymmärrän kieltävän suhtautumisen, mutta tämä sai minut myös pohtimaan sitä, miten paljon kehitysvammaiset henkilöt ovat läheistensä kontrollin alaisuudessa?

Myös (Erikssonin 2008, 88) tutkimuksessa ilmeni, että varsinkin vanhempien luona asuvat vammaiset henkilöt saattavat olla aivan arkisissa asioissa vanhempiensa valta-aseman alla. Usein tällainen tilanne voi syntyä, vaikka henkilö kykenisi itsekin tekemään omaan elämäänsä liittyviä pää-

töksiä. Aistin itse haastatteluja tehdessäni, että omien kokemusten kertominen koettiin yleisesti ottaen hyvin tärkeäksi. Jokainen haastateltava kykeni myös ilmaisemaan omia toiveitaan ja unelmiaan.

Vaikka kohderyhmä oli kohtuullisen pieni, siitä huolimatta uskon tulosten antavan työtoiminnan kehittämiseen liittyviä näkökulmia. Kulttuuri- ja vapaa-ajan toimintoihin liittyvien osallisuuden kokemusten kuulemisella voidaan lisätä ymmärrystä kehitysvammaisten henkilöiden sosiokulttuurisesta todellisuudesta. Ajattelen, että työtoiminnassa, kehitysvammaisten henkilöiden kanssa työskentelevien ohjaajienkin on hyvä tiedostaa, miten henkilöt kokevat vapaa-aikansa osallisuuden ja millaisena he kokevat työhön liittyvän osallisuuden? Vaikka tulokset eivät ole yleistettävissä, tämä opinnäytetyö kuitenkin vahvistaa muiden aiheeseen liittyvien tutkimusten tuloksia.

Koen kehitysvammaisten henkilöiden työllisyyden kehittämiseen liittyvät kysymykset tärkeiksi. Tästä huolimatta on hyvä tiedostaa myös se, että kaikki eivät ole edes halukkaita työskentelemään palkkasuhteisessa työssä. Työtoimintakin koetaan hyvänä työskentelypaikkana, joka ilmeni myös tämän opinnäytetyön tuloksissa.

Ajattelen, että heidän työllistymiseen liittyviä aiheita varmasti riittäisi myös jatkotutkimuksiksi. Mainitsin myös opinnäytetyön alussa, että vammaispoliittisia arvoja on laadittu joillakin paikkakunnilla. Ajattelenkin, että hyvä jatkotutkimusaihe voisi olla myös niiden laadintaprosessiin osallistuneiden henkilöiden kokemusten selvittäminen osallisuuden näkökulmasta.

Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi olla myös tiedon vieminen kehitysvammaisten henkilöiden osallisuuden kokemuksista ylemmille tahoille. Ylemmillä tahoilla tarkoitan tässä yhteydessä heidän kanssaan työskenteleviä ohjaajia sekä työtoiminnan sisällöstä vastaavia henkilöitä. Opinnäytetyöprosessin alussa suunnitteilla oli hyödyntää BIKVA-mallia aineistonkeruumenetelmänä. Käyttäisin sitä jatkotutkimusta tehdessä.

Avaan lyhyesti sitä, mitä BIKVA-mallilla tarkoitetaan. Sen lähtökohtana ovat asiakkaiden kokemukset palvelujen laadusta sekä niiden vaikuttavuudesta. Tavoitteena on siis asiakkaiden mukaan ottaminen arviointiprosessiin. Tärkeää on yhteyden luominen asiakkaiden kokemusten ja palvelun välillä. BIKVA-mallissa arviointikysymykset määrittyvät asiakkaiden esiin ottamien näkökulmien perusteella. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

Asiakkaat ovat mallissa oppimisen käynnistäjiä eli avoimessa ryhmähaastattelutilanteessa heillä on mahdollisuus kuvailla kokemuksiaan esimerkiksi käyttämästään sosiaalipalvelusta. Sen jälkeen heidän kuvailut esitetään heidän kanssaan toimiville sidosryhmille. Edellytyksenä BIKVA-mallin käytössä on organisaation avoimuus asiakkaiden mielipiteille. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014.)

Yhteistyö opinnäytetyön toimeksiantajan kanssa oli kokemukseni mukaan helppoa. Olen kiitollinen heille, että heiltä on löytynyt ymmärrystä myös

opinnäytetyöni hitaaseen etenemiseen. Tämän syy on se, että työn tekemisen intensiivisyydessä on ollut henkilökohtaisista syistä hyvin vaihtelevia jaksoja. Opinnäytetyö kuitenkin eteni pääasiassa tutun lausahduksen mukaisesti: hitaasti, mutta varmasti kohti päämääräänsä. Toimeksiantajan ja ohjaavan opettajan informointi opinnäytetyön eri vaiheista olisi voinut kuitenkin olla huomattavasti säännöllisempää.

Jo hyvissä ajoin ennen opinnäytetyöprosessin aloittamista minulle oli selvää että tulen tekemään opinnäytetyöni yksin. Tähän päätökseen oli useampia syitä, joista merkittävin oli ehkä se, että opiskelukaverini olivat valmistuneet jo jonkin verran aikaisemmin. Näin ollen en tuntenut ketään opiskelijaa niin hyvin, että olisin harkinnut yhteisen opinnäytetyön tekemistä jonkun toisen ryhmän opiskelijan kanssa.

Niin yksin tekemiseen kuin myös parityönä tehtävään opinnäytetyöprosessiin liittyy aina sekä hyviä että haasteellisempia puolia. Nyt olin vastuussa jokaisesta opinnäytetyötäni koskevasta valinnasta, mutta toisaalta sain myös itse päättää kaikki valintani. Vahvimmin yksin tekemiseen liittyvät haasteet näkyivät niillä hetkillä kun omat voimavarani ja inspiraatio opinnäytetyön edistämiseksi olivat aika vähäiset. Näinä hetkinä olisi ollut ehkä tarpeellista saada uusia, tuoreempia näkökulmia omien, ehkä jo hieman epätoivoistenkin ajatusten tilalle. Lopulta selvisin kaikesta ihan hyvin koulutusohjelman taholta saadun hyvän ja kannustavan ohjauksen avulla. Myös ystävillä ja läheisillä on ollut hyvin suuri merkitys tämän prosessin aikaisen tuen antajana.

Pohtivaisen luonteeni takia olen opinnäytetyöprosessin aikana miettinyt sitäkin, onko työn toimeksiantajan toiveita kuultu riittävästi? Uskon kuitenkin toimeksiantajan saavan tästä työstä joitakin kehittämisideoita työhön kehitysvammaisten henkilöiden kanssa. Koska kaikkea ei ole mahdollista tutkia yhdessä opinnäytetyössä, mahdollisella seuraavalla tutkimuksella voidaan syventää myös tässä opinnäytetyössä saatuja tuloksia.

Koen kuitenkin, että opinnäytetyön kohderyhmä: lievästi ja keskivaikeasti kehitysvammaiset henkilöt ovat lähellä sydäntäni. Vaikka prosessi on ollut hyvin värikäs ja kohtalaisen pitkä, lopulta nautin jokaisesta kasvattavasta hetkestä ja koin saavani prosessin aikana paljon sekä ammatillisesti että myös ihmisenä kasvun kannalta. Opinnäytetyöprosessi kokonaisuudessaan on ollut minulle myös työelämässä tarvittavien taitojen oppimisprosessi. Tällä tarkoitan esimerkiksi isomman prosessin suunnittelussa, dokumentoinnissa ja esittämisessä tarvittavia valmiuksia.

LÄHTEET

Avotyötoiminta. n.d. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Viitattu 25.4.2014.
<http://www.kvtl.fi/fi/tyoelama/tyo--ja-paivatoiminta/tyotoiminta/avotyotoiminta/>

Eriksson, S. 2008. Erot, erilaisuus ja elinolot -vammaisten arkielämä ja itsemäärääminen. Kehitysvammaliiton tutkimuksia 3/2008. Kehitysvammaliitto Ry.

Eskola, J. 2010. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analysointi vaihe vaiheelta. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analysointimenetelmiin. 3.uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 179–203.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino Oy.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. osin uud. p. Helsinki: Tammi.

Häkkinen, T., Kapanen, H., Kolkka, M., Peltonen, M., Tamminen-Vesterbacka, T. & Tepora, S-M. 2010. Vammaisen ihmisen syrjäytymisuhka on eettinen haaste yhteiskunnalle. Teoksessa Hyväri, S., Laine, T. & Vuokila-Oikkonen, P. (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi, 169–194.

Hämäläinen, J. & Kurki, L. 1997. Sosiaalipedagogiikka. Helsinki: WSOY.

Jokainen ihminen on laulun arvoinen. n.d. Vernerinet.net. Kehitysvammaalan verkkopalvelu. Viitattu 4.2.2014.
<http://verneri.net/selko/vammaisuus/jokainen-ihminen-on-laulun-arvoinen/>

Julkilausumat. n.d. Me Itse ry. Liike itsenäisen elämän puolesta. Viitattu 25.4.2014. <http://www.kvtl.fi/fi/me-itse/tavoitteemme/julkilausumat/>

Kaila, M. & Mäntyranta, T. 2008. Fokusryhmähaastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä lääketieteessä. Viitattu 8.10.2013.
<http://www.ebm-guidelines.com/xmedia/duo/duo97349.pdf>.

Kannanottoja. n.d. Me Itse ry. Liike itsenäisen elämän puolesta. Viitattu 25.4.2014. <http://www.kvtl.fi/fi/me-itse/tavoitteemme/kannanottoja/>

Kaski, M. (toim.), Manninen, A. & Pihko, H. 2009. Kehitysvammaisuus. 4. uud. p. Helsinki: WSOY.

Kepa ry. n.d. Kehitysyhteistyö. Viitattu 7.4.2014.
<http://www.kepa.fi/teemat/kehitysyhteistyö>

Kilpeläinen, I. 2014. Vammaisten oikeudet halutaan luontevaksi osaksi kehitysyhteistyötä. Yle uutiset viittomakielellä. 3.2.2014. Viitattu 4.2.2014.
http://yle.fi/uutiset/vammaisten_oikeudet_halutaan_luontevaksi_osaksi_kehitysyhteistyota/7066152?ref=leiki-uup

Kiviniemi, K. 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.

Kurki, L. 2006. Kansalainen persoonana yhteisössään. Teoksessa Kurki, L. & Nivala, E. (toim.) Hyvä ihminen ja kunnon kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampere: Yliopistopaino Oy, 115–191.

Leino, S. 2009. ”...sen elämän minkä mä koen täällä, se on erityisesti mulle.” Kehitysvammaisten henkilöiden ajatuksia asumisestaan ja elämisestään. Kehitysvammaisten palvelusäätiö & Kehitysvammaliitto. Viitattu 20.12.2013. <http://www.yumpu.com/fi/document/view/10423422/sen-elaman-minka-ma-koen-taalla-kehitysvammaisten-palvelusaatio>

Liikkanen, M. 2009. Johdanto. Teoksessa Liikkanen, M. (toim.) Suomalainen vapaa-aika. Arjen ilot ja valinnat. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 7–18.

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Esteistä mahdollisuuksiin. Vammaistyön perusteet. Helsinki: WS Bookwell Oy.

Mikä on Me Itse? n.d. Me Itse ry. Liike itsenäisen elämän puolesta. Viitattu 25.4.2014. <http://www.kvtl.fi/fi/me-itse/etusivu/mika-on-me-itse/>

Misukka, E. 2009. Työn merkitys kehitysvammaiselle ” -en ruppee kuule ilimasta hommoo kuule tekemään”. Kuopion Yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 181. Kuopio: Kuopion Yliopisto, pdf-tiedosto. Viitattu 27.1.2014. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-1311-0/index_en.html

Moilanen, P. & Rähkä, P. 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2, näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uud. p. Jyväskylä: PS-kustannus, 46–69.

Mäkinen, S. 2010. Kehitysvammaisten osallisuuden kokeminen. Saimaan ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Viitattu 1.10.2013. <http://publications.theseus.fi/handle/10024/23770>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2014. Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus. Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15. Viitattu 11.4.2014.
http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/Taiteen_ ja_kulttuurin_saavutettavuus.html

Ratifiointi. 2013. Suomisanakirja.fi. Viitattu 9.10.2013.
<http://www.suomisanakirja.fi/ratifiointi>

Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Helsinki: Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2006. Sosiaaliportti. Valtioneuvoston selonteko vammaispolitiikasta 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:9. Viitattu 26.3.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/File/55dd3952-8ce8-4032-a2f7-375630c5451f/selonteko+vammaispolitiikasta.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Hyvinvoinnin edistäminen. Osallisuuden edistäminen. Viitattu 23.9.2013.
http://www.stm.fi/hyvinvointi/osallisuuden_edistaminen

Sosiaaliportti.fi. 2013. Vammaispalvelujen käsikirja. Asiakkaan asema ja oikeudet. Viitattu 28.2.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/laki-ja-oikeuskaytanto/asiakkaan-asema-ja-oikeudet/>

Sosiaaliportti.fi. 2011. Vammaispalvelujen käsikirja. Päivätoiminta. Viitattu 13.4.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/paivatoiminta/>

Suullinen tiedonanto. 2014. Työtoiminnan väliaikainen päällikkö. Annukka Mustajärven opinnäytetyöseminaari 2.5.2014.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. BIKVA-malli. Viitattu. 25.4.2014.
http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/tutkimus/tyokalut/aikuissosiaalilyon_vaikuttavuus/arviointimittareita/bikva

Tukiliiton historiaa. n.d. Kehitysvammaisten tukiliitto ry. Viitattu 25.4.2014. <http://www.kvtl.fi/fi/tukiliitto/mika-on-kehitysvammaisten-tukiliitto/tukiliiton-historiaa/>

Työ. n.d. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 22.4.2014. <http://verneri.net/selko/tyo/>

Työtoiminta. n.d. Vernerinet.net. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 22.4.2014. <http://verneri.net/selko/tyo/tyotoiminta/>

Työ- ja päivätoiminta. n.d. Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. Viitattu 30.7.2013. <http://www.kvtl.fi/fi/tyoelama/tyollistyminen/tyo--ja-paivatoiminta/>

Vahva pohja osallisuudelle ja yhdenvertaisuudelle. 2010. Suomen vammaispoliittinen ohjelma VAMPO 2010–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2010:4. Julkaisu on saatavilla myös pdf-tiedostona. Viitattu 16.4. 2013. http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12157.pdf

Varanka, M. & Saarinen, J. (toim.) 2012. Avotyötoiminnasta palkkatyöhön. Opas työnantajille ja työyhteisöille. VATES-säätiö. Viitattu 28.7.2013. <http://www.vates.fi/palkkatyohon>

Vastaukset.fi. n.d. Mitä tarkoittaa solidaarisuus? Viitattu 24.4.2014 <http://vastaukset.fi/q/mit%C3%A4+tarkoittaa+solidaarisuus>

VATES-säätiö. n.d. Mikä on VATES? Viitattu 10.4.2014. <http://www.vates.fi/mikaonvates>

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista. 2012. art.19. Suomen YK-liitto. Julkaisu on saatavilla myös pdf-tiedostona. Viitattu 4.10.2013. http://www.sosiaaliportti.fi/File/30e51580-95d5-4a55-9c96-14cb696c7f0e/ykn_vammaissopimus_uudistettu_painos_2012.pdf.

HAASTATTELURUNKO OSALLISUUDEN KOKEMUKSISTA Liite 1/1

OSALLISUUS TYÖSSÄ

1. Millaisia kokemuksia työtoiminnan ryhmätoimintaan osallistuneilla asiakkailla on osallisuudesta työssä/ työtoiminnassa?

Mahdollisuus vaikuttaa työtehtäviin ja työn sisältöön työtoiminnassa

Kuka päättää mitä (työtä) työpäivän aikana tehdään?

Millaisia asioita haluaisit tehdä työpäivän aikana?

Mistä asioista haluaisit itse päättää työpäivän aikana?

Mitkä asiat sinun mielestä työtoiminnassa on mukavia?

Miksi ne sinun mielestä on mukavia?

Mitkä asiat eivät ole sinun mielestä niin mukavia?

Miksi ne eivät ole mukavia?

Mahdollisuus vaikuttaa millaista työtä tekee (työtoiminta, avotyö, tuettu työ, päivätoiminta)/ Unelmatyö

Mitä erilaisia työn teko tapoja tiedät työtoiminnan lisäksi? (Oletko kuullut avotyöstä, tuetusta työstä, päivätoiminnasta?)

Millaisessa työssä haluaisit olla päivisin??

Mitä työtä haluaisit tehdä työpaikassasi (jos avotyö tai tuettu työ)

Miksi haluaisit tehdä sitä (valittua) työtä?

Kuka päätöksen nykyisestä työstäsi on tehnyt? (Sinä? Läheiset? Työntekijä?)

Jos et ole mieleisessä työssä, mikä on mielestäsi syy siihen?

Muuta aiheeseen liittyvää, mielenpäällä olevaa

Mitä haluaisit vielä kertoa työhösi liittyen?

OSALLISUUS KULTTUURI- JA VAPAA-AJAN TOIMINNOISSA

2. Millaisia kokemuksia työtoiminnan ryhmätoimintaan osallistuneilla asiakkailla on osallisuudesta kulttuuri- ja vapaa-ajan toiminnoissa

Mahdollisuus vaikuttaa omaan vapaa-aikaan

Mitä vapaa-aika on sinun mielestäsi?

Mitä teet vapaa-ajalla? (liikunta, lukeminen, ystävät, muuta?)

Mahdollisuus vaikuttaa omiin harrastuksiin

Mitä harrastat?

Kuka harrastuksen /-t on päättänyt?

Mitä haluaisit harrastaa?

(jos joku unelma harrastus ei ole mahdollista) Miksi et voi harrastaa unelmaharrastustanne?

Millaiset asiat mahdollistaisivat harrastamisen? (jos harrastusta ei ole) Tuki? Läheiset? Esteetömyys? Asenteet?

Mahdollisuus kirjastopalveluiden käyttämiseen

Kuinka usein käyt kirjastossa?

Kenen kanssa käyt kirjastossa?

Mitä teet kirjastossa?

Mitä haluaisit tehdä kirjastossa?

Millaiset asiat mahdollistaisivat (mahdollisten) haluttujen asioiden tekemisen kirjastossa?

Mahdollisuus erilaisten liikuntapalveluiden käyttämiseen

Missä harrastat liikuntaa?

Missä haluaisit harrastaa liikuntaa?

Mikä mahdollistaisi haluamiesi liikuntalajien harrastamisen?

Mahdollisuus kulttuuripalveluiden käyttämiseen

Mikä on sinun mielestäsi kulttuuria?

Milloin olet (vapaa-ajalla) käynyt konsertissa/elokuvissa/teatterissa/?

Millaisissa kulttuuripaikoissa haluaisit käydä?

(Mahdollisuus itse tuottaa kulttuuria)

Oletko esiintynyt jossakin? / onko töitä ollut näyttelyssä

Mikä on ollut parasta esiintymisessä/ siinä, että omia töitä on ollut esillä

Millaisia kulttuuriin liittyviä asioita haluaisit tehdä?

(kulttuuriin liittyviä= taide, musiikki, teatteri yms.)

Hei Sinä ---- ryhmään osallistuva!

Olen Annukka Mustajärvi

ja opiskelen sosionomiksi Hämeen ammattikorkeakoulussa

Teen opinnäytetyötä.

Opinnäytetyötä varten haluan tietää,
millaisista asioista sinä päätät työhön liittyen.

Haluan myös tietää millaisista asioista päätät kun sinulla on vapaa-aikaa
tai harrastat jotain

Tarvitsen sinun ajatuksia kun kirjoitan opinnäytetyötäni.

Olen kiitollinen, jos haluat kertoa minulle kokemuksestasi.

**Pyydän sinulta suostumusta
opinnäytetyöni tutkimukseen osallistumiseen
ja kahteen ryhmähaastatteluun.**

Minulle on luvattu:

1. Ryhmähaastattelussa kertomiani asioita käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti.
2. Ryhmähaastattelussa kertomani asiat kirjoitetaan opinnäytetyöhön niin, että minua ei voida tunnistaa siitä.
3. Äänitetyt ryhmähaastattelut tuhoetaan sitten kun niitä ei enää tarvita opinnäytetyön kirjoittamiseen.
4. Minulla on oikeus päättää haluanko olla mukana ryhmähaastattelussa.

Paikka ja päiväys: _____

Allekirjoitus: _____

**Kiitos Sinulle! Vastaa mielelläni,
jos Sinulla on jotain kysymyksiä!**

”Oikeudenmukaista palkkaa ja tukihenkilöitä

**Meitä kehitysvammaisia ihmisiä on tuhansia,
jotka teemme vaativaa työtä,
mutta koemme olevamme eriarvoisessa asemassa
vammattomiin työntekijöihin nähden;**

Saamme kehua palkkaa.

**Työosuusraha ei kata monissa työkeskuksissa
edes lounaan hintaa.**

**Työntekijöiltä puuttuu mm. normaalit loma-ajan
ja sairausloman korvaukset.**

Heille ei kerry työeläkettä.

**Työnantajat ovat tottuneet heidän ilmaiseen työvoimaan
eivätkä tee työehtosopimuksen mukaisia työsopimuksia;**

**Meitä huolestuttaa myös työ- ja toimintakeskuksien
ohjaajaresurssien vähäisyys.**

**Ohjaajien aika ei riitä tukemaan kaikkia halukkaita
avoimille työmarkkinoille.**

**Siksi tarvitsisimme kipeästi työvalmentajia
etsimään yhdessä kanssamme sellaisia töitä,
jotka vastaisivat omaa osaamistamme ja toiveitamme;**

**Vetoamme työnantajiin,
jotta he tekisivät työehtosopimuksen mukaisen työsopimuksen
niiden henkilöiden kanssa,
jotka työskentelevät tällä hetkellä avotyösuhteessa,**

ja haluaisivat solmia työsopimuksen.

Vetoamme myös kuntiin ja kuntayhtymiin,

jotta ne palkkaisivat työvalmentajia

ja maksaisivat ihmisarvoa kunnioittavia työosuusrahoja työntekijöilleen;

Pyrkimyksemme liittyä omaan yhteisöömme

jää puolitiehen ilman riittävää tukea.

Tukihenkilö on usein parhain

ja huokein ratkaisu lisäämään

meidän vammaisten ihmisten elämänlaatua;

Vetoamme kuntiin ja järjestöihin,

jotta ne kouluttaisivat uusia tukihenkilöitä

ja tukisivat toiminnan jatkuvuutta kulukorvauksin.

Korvaukset ovat mitätön osa kuntien sosiaalibudjetteja

tukihenkilötoiminnan hyötyyn ja merkitykseen nähden.

Me Itse ry,

vuosikokousjulkilausuma 2.-3.3.2001”

(Julkilausumat n.d.)

”Hyvä Elämä

Perustarpeiden tyydyttäminen, kuten ravinto, juoma, lepo;

Monipuoliset ihmissuhteet ja ystävyys;

Sopiva työ tai päivätoiminta;

Opiskelu haluamassaan oppilaitoksessa;

Oikeus päästä samoihin paikkoihin kuin muutkin,
esim. autokoulu tai armeija;

Riittävä toimeentulo;

Henkinen hyvinvointi ja hyvä mielenterveys;

Arvostus ja kunnioitus, hyvä itsetunto;

Leimautumattomuus;

Mielekäs vapaa-aika;

Esteetön ympäristö, sopiva asunto;

Tiedon saanti, ymmärrettävä kieli;

Ymmärretyksi tuleminen;

Itsemäärääminen, omien valintojen kunnioittaminen.

Hyvä elämä – Me Itse -julkaisu 1999

(Kannanottoja n.d.)